

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA BASIN VE YAYIN ORGANLARININ ETKİSİ

Derya AKIN*

Öz

İkinci Dünya Savaşı siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yönden bütün dünyayı etkisi altına almıştır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na fiilen katılmamış olsa da savaş sürecinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu çalkantılı savaş süreci içinde basın ve yayın organları, algılama ve etkileme mekanizmasında devletlerin kullandığı araçların başında gelmiş ve kamuoyu oluşturmada etkin bir rol oynamıştır. Basın ve yayın organlarının içinde yer alan gazeteler, dergiler ve radyo dönemin iktidarının hedefleri doğrultusunda yayınlar yaparak halkın bilgilendirilmesinde ve bilinçlendirilmesinde etkili olmuştur. İktidar tarafından basın ve yayın organları İkinci Dünya Savaşı'nın her yönden etkilediği toplum üzerinde algı mekanizması oluşturmada önemli bir vazife üstlenmiş hem görsel hem de işitsel olarak halkı etkilemiştir. Dönemin iktidarı tarafından denetim altına alınan basın ve yayın organları, hükümetin halkı etkilemesinin aracı olarak iç ve dış politika hedeflerine yönelik hem bilgilendirme hem haber verme hem de propaganda aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Basın ve Yayın Organları, Propaganda, Kamuoyu

Influence of Mass Media During the World War II

Abstract

World War II influenced the whole world in political, social, economic and cultural aspects. Turkey was significantly affected by the course of World War II although it was not involved in it. During those turbulent times of war, media organs were the main means used by the

*Dr., MEB, deryaakinlar@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-4085-5962>

states in the mechanism of perceiving and being influenced and played an active role in forming public opinion. Among media organs, newspapers, magazines and radio were used to make publications/broadcasts in line with the goals of the then-power and were effective in informing and raising the awareness of the public. The media was given, by the power, a large part in forming a perception mechanism in the public which World War II affected in every aspect and influenced the public in both visual and auditory terms. The media organs having been kept under control by the power of that period were the means of information, communication and propaganda for both the internal and external policy targets as a method used by the state to influence the public.

Keywords: World War II, Mass Media, Propaganda, Public Opinion

Giriş

XX. yüzyılın en büyük savaşı olan İkinci Dünya Savaşı, 1939 yılından 1945 yılına kadar dünyayı her alanda etkileyen küresel tarihi bir olgu haline gelmiştir. Türkiye bu süreçte siyasi, sosyal ekonomik ve askeri yönden zor bir döneme girmiştir. Türkiye, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve Almanya ile dış politikada temas içinde bulunarak savaş dışında kalmak istemiştir (Gürün, 1998, s. 9).

Atatürk döneminde dış politikada (1923-1930) “Yurtta barış, dünyada barış” ilkesi benimsenerek Lozan’dan kalan sorunları çözümlenmek ve uluslararası ilişkilerde bir istikrar oluşturmak üzerine kurulmuştur. 1930’lu yıllardan itibaren Avrupa’da meydana gelen bloklaşma, uluslararası barış havasını dağıtmış ve dünyada barış ve güvenlik tehlikeye düşmüştür. Türkiye bu süre zarfında Doğuda ve Batıda hem güvenliğini sağlamak hem de uluslararası barışa katkı sağlamak için bölgesel iş birliği yapmıştır. 1935 yılından itibaren Doğu Akdeniz’deki İtalya tehlikesine karşı barışın korunması için tedbirler almış, Batılı devletler ile olan işbirliğine oldukça önem vermiştir. Bu doğrultuda savaş tehlikesine karşı Türk dış siyasetinde tarafsızlık prensibi ilke edinilmiştir (Armaoğlu, 2018, s. 148; Torun, 2006, s. 148). Türkiye İkinci Dünya Savaşı yıllarında “non-belligerent” olarak ifade edilen sıcak çatışmanın olmadığı, savaşa dahil olmayan ülkelerden birisi olmuştur. Türkiye’nin savaş dışında kalmasında ve tarafsız olmasında hiç şüphesiz Batılı

devletler ile yapmış olduğu saldırmazlık paktı ve antlaşmaların etkisi tartışılmaz bir gerçektir (Ortaylı, 2019, s.113). Türkiye, İkinci Dünya Savaşı yıllarında barışçıl bir politika izlemiş ve devletlerarası ilişkilerde saldırgan politikaya karşı bir tutum takınmış ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde “sulh ve emniyet” için devletlerarası ilişkilerini her türlü tehlikeye karşı iş birliğine dayalı şekilde çözümlenmeyi hedeflemiştir (Goloğlu, 2017, s.22).

Atatürk döneminden kalan tarafsızlık politikası devam ettirmek istense de 1939 yılından itibaren tarafsızlık devletlerarası ilişkiler çerçevesinde değişmeye başlamıştır. Türkiye dış politikada İngiltere, Fransa, Sovyet Rusya ve Almanya ile stratejik ilişkiler kurarak savaşın dışında kalma amacını gütmüş olsa da 1939 yılı başlarında Mussolini ve Hitlerin saldırgan ve yayılmacı politikaları sonucunda Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkiler artmış ve iki devlet birbirlerine yakınlaşmaya başlamıştır. 12 Mayıs 1939 tarihinde Türkiye ve İngiltere arasında “*Karşılıklı Yardım Deklarasyonu*” ile Türkiye ve İngiltere Akdeniz’de bir saldırı durumunda iş birliği içinde çalışmaya ve birbirlerine her türlü yardımı yapmayı kabul etmişlerdir (Aydoğmuş, 2019, s.46). 12 Mayıs 1939 tarihinde İngiltere ile yapılan bu ittifakın ardından Başbakan Refik Saydam tarafından “*her ne kadar tarafsız bir politika esas alınsa da savaşın Balkan Yarımadasında yayılması ve Akdeniz’in güvenliği noktasında ulusal çıkarlar doğrultusunda tarafsız bir politika güdülmesinin mümkün olmadığını*” belirtmiştir (TBMM Z.C. 12. V. 1939:67).¹ Türkiye Mihver devletlerin saldırgan tutumuna karşın dış politikada değişikliğe giderek İngiltere’nin akabinde Fransa ile de 23 Haziran 1939 tarihinde Türk-Fransız Ortak Deklarasyonu’nu ilan etmiştir. Hem İngiltere hem Fransa ile yapılan karşılıklı yardım anlaşmaları bu politika değişikliğini kanıtlar niteliktedir. Almanya, İngiltere ve Fransa ile yapılan ittifaktan rahatsız olmuştur. Almanya Türkiye’yi yanına çekebilme ve İngiliz İttifakını önlemek amacı ile Von Papen’i Ankara Büyükelçisi olarak atanmıştır (Torun, 2006, s.149). Her ne kadar Almanya Ankara Büyükelçisi olan Von Papen aracılığı ile İngiltere ve Fransa ittifakını önlemeye çalışsa da başarılı olamamışlardır (Tekeli ve İlkın, 2018, s.71; Aydoğmuş, 2019, s.46). Başbakan Refik Saydam tarafından mecliste

Türk-İngiliz Deklarasyonu ile aynı olan Türk-Fransız Müşterek Beyannamesinin imzalandığını belirtilmiştir. Başbakan Saydam, Türk-Fransız Müşterek Beyannamesi ile Türkiye ve Fransa'nın yan yana büyük bir davada yer aldığı ve bu işbirliğinin dünya barışına katkısı olduğunu açıklamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 23.06.1939:317; Aydemir, 1991, s.117).

İngiltere ve Fransa arasında karşılıklı deklarasyonlar yapıldıktan sonra Türkiye'nin Batı ittifakına katılmasına kesin gözle bakılmaya başlanmıştır. Sovyet Rusya ise, İngiltere ve Fransa'ya karşı temkinli davranmış ve 23 Ağustos 1939 tarihinde Almanya ile Saldırmazlık Antlaşması imzalamıştır. Bu durum dünyada hayretle karşılanırken Türkiye'yi de dış politikada rahatsız ve tedirgin etmiştir (Akşin, 2012, s.214; Torun, 2006, s.150). Almanya ise Türkiye'nin Batı ittifakına katılmasına engel olmak istemiş, dolaylı yoldan Sovyetler Birliği üzerinde baskı kurmuştur. Böylece Batılı devletler ile olan ittifakların kesintiye uğramasını istemiştir. Ankara Büyükelçisi Von Papen ise 2 Eylül 1939 tarihinde Türkiye ile ilgili radyo yayınları yapılmasını isteyerek İtalya'nın Türkiye üzerinde tehdit olmadığı yönünde algı yaratmak istemiştir (Koçak, 2018, s.449).

Sovyetler ile Almanlar arasında imzalanan saldırmazlık paktı, Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır. Dışişleri Bakanı Saraçoğlu, SSCB ile olan ilişkileri düzeltmek amacı ile 24 Eylül 1939'da Moskova'ya gitmiş ancak görüşmeden sonuç alınamamıştır.² Bu kapsamda Türkiye ile SSCB arasında pakt imzalanması imkânsızlaşırken Türkiye ile Sovyetler Birliği dış politikada birbirlerine ters düşmüşlerdir (Tuncer, 2012, s.57-59). Türk-Sovyet İlişkilerinden sonuç alınamaması üzerine Türkiye'nin önünde tek bir seçenek kalmıştır. Bu seçenek ise, "*Mihver güçlerine karşı Batılı devletlerle derhal bir ittifak antlaşması imzalamak*" olmuştur (Koçak, 2018, s.270). Sovyetler Birliği'nin uzlaşmaz tutumu sonucunda, Türk-Sovyet görüşmelerinin sonuçsuz kalmasının ardından Türkiye, 19 Ekim 1939 tarihinde Türk-İngiliz-Fransız İttifakını imzalamıştır. Türkiye'yi Batı savunma sistemine bağlayan bu ittifak antlaşması ile Türkiye'nin yaklaşan savaşla ilgili kaygılarının önemli ölçüde giderilmesi amaçlanmıştır. Türk İngiliz-Fransız Antlaşması ile yayımlacı ve sömürgeci

devletlere karşı koymak için Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında gerektiğinde karşılıklı yardım ve destek sağlamak amacı ile birlikte hareket etmeyi kabul etmişlerdir (Aydemir, 1991, s.121).

İsmet İnönü, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Atatürk Dönemi'nden devralınan tarafsızlık politikasını devam etmişse de, Türkiye olası bir savaş durumunda tarafsız kalacağı ancak saldırıya uğrarsa kendini savunacağını belirtmiştir. 1 Kasım 1939 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Türkiye'nin dış politikasını değerlendirerek Türkiye'nin barışa hizmet ettiğini, İngiltere ve Fransa arasında yapılan ittifaklarını bunun bir ürünü olduğunu belirtmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1. XI. 1939:3).

Türkiye'nin savaş dışında kalmak istemesine rağmen savaş sırasında taraf seçmek zorunda bırakılması, “*realist savaş kuramına*” bağlanarak ifade edilebilmektedir. Realist Savaş kuramına göre, “*her bir bağımsız olan, güvenliğini, gücünü, servetini geliştirmek için rasyonel hareket eden devletlerden oluşan anarşik nitelikli bir uluslararası sistemde, savaşın ve taraf seçmenin gerisinde güçler dengesi hesapları bulunmaktadır.*” Bu kapsamda Türkiye taraf seçmesine rağmen savaşa girmeyip iki taraf arasındaki dengeleri gözeterek âdeta tarafsız bir politika izlemiş gibi davranmıştır. Ancak topyekün savaş anlayışının olduğu bu dönem içinde mevcut iktidar sıcak çatışmaya girmekten kaçınmış olsa da savaşın getirdiği siyasi, askeri ekonomik bütün zorluklar ile karşı karşıya kalmıştır (Tekeli ve İlkin, 2018, s.21-28). Türkiye aktif tarafsızlık politikası uygulayarak “*tarafaların hesaplarını değiştirmelerini engelleyecek bir güç oluşturmak ve bunu sürekli olarak uygun biçimlerde konumlandırmak*” durumunda kalmıştır (Tekeli ve İlkin, 2018, s.24-25). Başka bir ifade ile Türkiye'nin tarafsızlığı Saraçoğlu'nun “*İngilizler ile Müttefik, Almanlar ile dostuz*” formülüne göre, integral tarafsızlıktan farklı olarak aktif tarafsızlık olarak ifade edilmiştir” (Berkes, 1997, s.199).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında iktidar, basın ve yayın organları aracılığı ile hem iç siyaseti hem de dış siyaseti yönlendirmiştir. Devlet tarafından denge siyaseti çerçevesinde tarafsız kalmanın önemine dikkat çekilirken hem de ülkenin geleceği

ve güvenliği için gerekirse savaş dışı kalınmayacağı da dönemin süreli yayınları olan gazeteler aracılığı ile halka aktarılmıştır. İktidar iç ve dış politikaya dair söylemlerini hem yazılı, hem görsel hem de işitsel olarak halka aktarmıştır. Bu suretle basın yayın organları halkın hem gözü hem de kulağı olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında basın ve yayın organları halkın bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesinin yanı sıra kamuoyu oluşturmada etkin bir rol üstlenmişlerdir. Araştırmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaşın yarattığı sıkıntılı süreç içinde mevcut iktidarın basın ve yayın organları üzerindeki etkisini incelemek ve halka savaş atmosferi içinde verilen algı yönetimini ortaya koymaktır. “İkinci Dünya Savaşı'nda Basın ve Yayın Organlarının Etkisi”, isimli araştırma ile dönemin süreli yayınları olan gazeteler ve radyo yayınlarının halkı yönlendirmede ve algı yönetiminde etkisi incelenmek istenmiştir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilen bilgiler bütüncül bir şekilde ortaya koyulmuş, nitel araştırma kapsamında betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Sözü edilen bilimsel araştırma yöntemi, “*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya koyulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma*” yöntemi olarak ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.37).

Veri toplama tekniği olarak ise doküman incelemesi yapılarak olgu ya da olgular hakkında bilgileri içeren yazılı materyallerin analizi yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s.189). Doküman incelemesi doğrultusunda yazılı materyallerin incelenmesi esas alınmış, dönemin basın ve yayın organları taranmıştır. Süreli yayınlar içinde dönemin gazeteleri ve dönemin radyo yayınları, iktidarın kültür kurumu olan halkevleri ve onların çıkardığı dergiler çalışmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Bu kaynaklardan elde edilen bulgular dört başlık altında sunulmuştur: Savaş yıllarında basın ve yayın, basın ve yayın organları ile propaganda, radyo yayınlarının kamuoyu oluşturmadaki etkileri ve yayınların kamuoyu üzerindeki etkileri.

1. Savaş Yıllarında Basın ve Yayın ve İktidar İlişkisi

Tarihin önemli kaynaklarından birisi olan gazete ve gazetecilik, ulus-devlet örgütlenmesinin temel taşlarından birisidir. Gazete, yeni kurulan devletlerin en önemli kurumları arasına girerek “dördüncü güç” olarak “vazgeçilmezlik” özelliğine sahip olmuştur. Gazete, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ardından “dördüncü güç” olarak modern devletin ‘vazgeçilmez’ kurumları arasında yer bulmuştur. Gazeteler ile sadece haber verme değil bireyin mevcut düzene ayak uydurmasını sağlamak, bireyi toplumun bir parçası haline getirmek ve her alanda değişik ideoloji ve inanç sistemleri, başka bir ifade ile “bilinç” şekilleri oluşturmak amaçlanmıştır. Cumhuriyet Türkiye’sinde yerel gazetecilik konusunda yapılmış araştırmalara bakıldığında 1919 ile 1938 yılı arasına kadar Türkiye topraklarında 582 gazete yayımlanmış olup bunlardan 176’sının İstanbul’da, 406’sı ise taşrada çıktığı görülmektedir. Ankara’nın bütün Türkiye’ye hitap eden Ulus gazetesi bir yana bırakıldığında diğer gazetelerde büyük bir tiraja rastlanmamaktadır. 29 Ekim 1923 tarihinden 31 Aralık 1940 tarihine kadar kapananlar ile birlikte Türkiye’de toplam 550 gazete ve 1008 dergi çıkartılmıştır. Özellikle gazeteler devletin varlığını sürdürebilmesinin bir parçası olarak değerlendirilmiş ve hükümetin denetimi altında çıkarılmıştır (Aydeniz, 2007, s.6-15).

Cumhuriyet tarihinde gazeteciğe baktığımızda 1931-1938 yılları arasında sınırlı bir basın özgürlüğü bulunmaktadır. Tek parti döneminde basın özgürlüğü sıkı denetim altına alınmıştır. Basın özgürlüğü ile ilgili olarak CHP’nin önemli isimlerinden birisi olan Şükrü Kaya tarafından “*en iyi özgürlük, ülkenin çıkarlarına uygun, ulusun karakterine uygun, devletin haklarını ve çıkarlarını koruyan özgürlüktür*” değerlendirmesini yapmaktadır (Topuz, 1973, s.152-154). İkinci Dünya Savaşı’na giden süreç zarfında kontrol altında tutulan basın yayın kuruluşları, Matbuat Umum Müdürlüğü’nün yetkisinde tek sesli olarak çalışmalarını sürdürmüştür. İkinci Dünya Savaşı Türkiye’sinde ülkenin en önemli bürokratlarından birisi olan Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper tarafından Türk basınının hür olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır (Duman, 2019, s.47).³ Matbuat Umum Müdürlüğü İç Yayın Dairesi

Müdürü Servet İskit tarafından ise Türk basınının Alman, İtalyan ve Sovyet basınının devletçi propaganda yayınlarından ayrıldığını ve Türk basının daha fazla toleranslı olduğu belirtilmiştir. İskit' e göre, "Türk matbuatının çoğu CHP prensiplerine uygun ve müspet tenkit yapar ve parti disiplini prensiplerine sadıktır. İskit, Cumhuriyet matbuatı tanımlarken "*telkin ve propaganda organı*" olarak ifade etmiştir. Selim Sarper tarafından her ne kadar basın özgür olarak tanımlansa da İskit tarafından basının CHP'ye bağlı olduğu ve tek parti iktidarının kontrolünde olduğu kabul edilmektedir (Duman, 2019, s.47).

1933 yılında İçişleri Bakanlığı'na bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kurulması ile iktidarın basın üzerindeki denetimi artırmış ve güdümlü bir basın anlayışı oluşmaya başlamıştır. 1938 yılında basın yasasında yapılan değişikliklerle denetim mekanizmasına sahip olan hükümet, 1940 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü'nü Başbakanlığa bağlayarak basın üzerindeki etkinliğini ve denetimini arttırmıştır. Özellikle 1940 Kasım ayında sıkıyönetim ilanının etkisi ile gazetelerin denetimi daha da artmıştır. Böylece hükümet gerek gördüğünde Matbuat Müdürlüğü aracılığı ile gazeteleri kapatabilir duruma gelmiştir. Savaş yıllarında hangi habere ne ölçüde yer verilmesi gerektiğine hükümet karar verir hale gelmiştir. Bu dönemde hükümet tarafından çeşitli gerekçeler ile gazeteler kapatılmıştır. Savaş yıllarında etkisini gösteren güdümlü gazetecilik anlayışı nedeni ile gazetelere ve dergilere konan kısıtlamalar ve savaş yıllarında yeterince kâğıt üretimi yapılamaması nedeni ile yeni gazete ve dergi çıkarılmasının duraklamasına neden olmuştur. Devlete egemen olan resmî ideoloji tarafından gelişim ve değişim sürecinde özgür bir sivil toplum yaratma özleminde bulunan güçlerin isteklerinin baskı ve denetim altına alınması bir görev kabul edilmiştir (Gevgilili, 1983, s.215-219).

Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından gazetelerin neleri yazıp yazmayacağı ile ilgili olarak bildiri gönderilmiştir. Hükümetin basın üzerinde kontrolü ile iktidarın istemedikleri dışında istedikleri de yayınlanmaya başlanmıştır. Tek parti hükümeti tarafından basına hem Mihver hem de Müttefik devletler ile dengeli bir tutum

takınan bir Türkiye imajı çizilirken dış haberler üzerinde katı bir denetim mekanizması kurulmuştur. Hükümet tarafından Türk basınına yakından takip eden her iki tarafı da rahatsız etmeden oldukça dikkatli bir yayın politikası güdülmüştür. Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından basın ve yayın kuruluşları denetim altında tutulurken bir yandan da CHP'ye yakın gazeteler ise eski ve yeni milletvekili vasıtaları ile hükümetin politikaları doğrultusunda yayınlar yaparak basına yön vermişlerdir. Bunlar arasında Falih Rıfkı, Asım Us, Hüseyin Cahit, Sadri Ertem, Yunus Nadi yer almaktadır (Duman, 2019, s.49-50).

Basın ve yayın organları tarafından belirli sınırlarda haberler yapılmış ve yayımlanmıştır. Bu konuda genel itibari ile haberler daha ziyade dış politika konularına ait olup hükümetin siyasi çizgisi dâhilinde yayımlanmıştır. Ancak buna rağmen farklı siyasi tutumlar görülmüş ve hükümet tarafından bu gazeteler kapatılmıştır.⁴ İç politikaya savaş döneminde çok fazla yer ayrılmamış, savaş ile ilgili haberlerde panik havası yaratmamak adına Matbuat Umum Müdürlüğü'nün emri ile tek sütun bir şekilde yayımlanmıştır. Bu dönemde kâğıt sıkıntısı ve kâğıt ithalatı nedeni ile Milli Korunma Kanunu'na dayalı olarak kâğıt tüketimi sınırlandırılmış ve gazeteler dört sayfa şeklinde yayımlanabilmiştir. 1943-1945 yılları arasında en çok okunan gazeteler Cumhuriyet (16.000), Ulus (12.000), Tan (12.000), Yeni Sabah (10.000), Vatan (7.000), Vakit (4000) gazetesinden oluşmaktadır. Bu dönemde Hükümet tarafından basına baskı uygulanmasını kolaylaştıran etmenlerin başında gazete sahiplerinin CHP mensubu olmalarının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi, Vakit gazetesinde Asım Us ve Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın, hem gazete sahibi hem de CHP mensubu kişiler olarak basına yön vermişlerdir (Koçak, 2017, s.135-137).

Hükümet tarafından denetim altına alınan yayın kuruluşları hükümetin çizdiği yayın politikasının dışına çıkmamıştır. Bu kapsamda gazetelerin dış haberleri sadece Matbuat Umum Müdürlüğü ve Anadolu Ajansı'ndan gelen biçimi doğrultusunda yayımlanmıştır. Haberlerin içeriği dışında gazetelerin mizanpajı da hükümetin istediği doğrultuda yayımlanmıştır. 20 Temmuz 1940 tarihinde Başbakan

Refik Saydam tarafından gönderilen talimatta büyük manşetlerin sadece iç politikaya ait meseleler için kullanılacağı belirtilirken dış haberlerin ise sadece tek sütuna dizileceği ve yirmi dört puntodan büyük başlık konulmayacağı belirtilerek halk arasında savaşın getireceği panik havasının önüne geçilmek istenmiştir (Duman, 2019, s.50-51).

Savaş yıllarında basın sıkı bir denetime tabi tutularak çeşitli basın yasaları ve tüzükleri ile bu konuda hükümete geniş yetkiler verilmiştir. Basın, iç ve dış politika konularında, ancak belirli sınırlar içinde yazabilmiş ve haber yapabilmıştır. Savaş yıllarında Türk basınında çıkan yazılar genel itibari ile uluslararası siyasetin gereğinden dolayı dış politika ile ilgili haberleri yansıtmıştır. Başka bir bakış açısı ile basın, dış politikadaki dengelerden dolayı hükümet tarafından izlenen bir alanı oluşturmuştur. Özellikle hükümetin dış politikada yürüttüğü dengeli tutum basına yansıtılarak bu konuda kamuoyu oluşturmaya çalışılmıştır. Savaş yıllarında Türk basınında hem uluslararası koşulların zorluğundan, hem de hükümetin denetiminden dolayı iç politikaya fazla yer verilememiştir. Bu durumun nedeni ise, *“Türkiye'nin bölgede önemli bir ülke olması ve savaşan devletlerin Türkiye'yi kendi yanlarına çekmek için basını kendi etki alanlarına almaya çalışmaları”* olmuştur. Savaş yıllarında en yakından izlenen gazetelerden birisi, Ulus gazetesi olmuştur. Falih Rıfki yönetimindeki Ulus gazetesi, hükümetin iç ve dış siyasetini yansıtmaktadır. Yunus Nadi tarafından kurulan Cumhuriyet⁵ gazetesi ise savaş yıllarında genellikle Almanya'ya yakın bir çizgide yayın yapmıştır (Topuz, 1973, s.155-156). Benzer bir biçimde Tasviri Efkâr gazetesi de Almanya yanlısı yayın politikası benimsemiştir. Yayın politikası nedeniyle kapatılan bu gazete 1945 yılında Tasvir adıyla yeniden yayın yapmaya başlamıştır. Akşam gazetesi ise, *aşırı uçlar arasında 'orta yeri' olarak savaş yılları boyunca müttefik yanlısı ölçülü bir politika* izleyerek zaman zaman müttefik politikalarını eleştirmiştir. Tan gazetesi ise savaş yıllarındaki Türk basınında, diğer gazetelere göre farklı bir siyasal tavır içinde olarak muhalif bir gazete olarak karşımıza çıkmıştır. Tan gazetesi, Alman yanlısı tavır içinde olduğu

düşünülen gazetelere karşı Türkiye'nin savaş dışı kalması üzerine yayınlar yaparak Türkiye'nin savaşa sürüklenmesine karşı çıkmıştır (Vural, 2008, s.382-385).

Akşam, Vatan ve Tanin gazeteleri ise Müttefiklerin tarafında olup Sovyetler Birliği'nin ilerlemesine kuşku ile yaklaşmaktadırlar. Tan ise tamamen Müttefiklerden yana faşizme karşı bir tutum sergilemiştir. Ancak Sovyet dostluğu övgüsü yapılan gazete tepkilere neden olmuştur (Topuz, 1973, s.163-164). Dönemin basınıni oluşturan diğer gazeteler ise Hüseyin Cahit Yalçın tarafından 1943'e kadar yayınlanan Yeni Sabah ve Tanin olmuştur. Bu gazeteler Müttefiklerden yana ancak Sovyetlere uzak bir tutum ile yaklaşmışlardır. İstanbul'da Asım Us tarafından yayınlanan Vakıf gazetesi ise ılımlı bir politika izlemiştir. Dönemin bir diğer gazetesi olan İkdam ise, Mihver devletleri desteklemekten uzak bir basın anlayışına sahiptir. Son Posta ve Son Telgraf gazeteleri ise, CHP'nin iktidarını sert bir biçimde eleştirdikleri gerekçesi ile kapatılan gazeteler arasında yer almıştır. Ayrıca basın ve yayın organları içinde yabancı dille yayın yapan ve kapatılan gazeteler arasında mihver yanlısı politika güden, İngilizce ve Fransızca yayın yapan Turkische Post gazetesi yer almaktadır. Bu gazete aracılığı ile Almanca bilen Türkler arasında taraf bulmuş ve Alman propagandası yapılmıştır (Yıldırım, 2018, s.1714-1741).

İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki uluslararası denge, ulusal basınında da etkisini göstermiş ve Avrupa'da oluşan iki farklı görüş Türk basınında etkili olmuştur. Tan⁶, Vatan, Akşam, Tanin gazeteleri genellikle demokrasi cephesini destekleyen yazılar yazarken Tasvir-i Efkâr⁷ olmak üzere Cumhuriyet gazetesi Almanya ile yakın ilişkiler kurulmasını destekleyici yazılar yazmışlardır (Gevgilili, 1983, s.218).

İkinci Dünya Savaşı yılları bir yandan Almanların bir yandan da Müttefiklerin Türk basınıni elde etmeye ve etkileyemeye çalıştıkları bir döneme sahne olmuştur. Hıfzı Topuz tarafından Türk basınıni etkileme çabaları şu şekilde ifade edilmektedir: *“İlk olarak 1939'da Fransızlar çağırırlar bizim bapşazarlarımızı. Sınırlardaki savunma tertiplerini gösterirler. 1942 Temmuzunda sıra Almanlarındır,*

başyazarlar Alman cephelelerini dolaşır, onları anlatırlar yazılarında. 1942 Temmuzunda İngilizler ve Amerikalılar çağırır başyazarlarımızı; bu sefer de batuluların övgüsü yapılır gazetelerde” (Topuz, 1973, s.164).

İkinci Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Saldırmazlık Paktı, Türk dış politikası açısından oldukça önemli olup dönemin gazetelerinde baş haber olarak verilmiştir. Türk-Alman Dostluk Antlaşması, Hariciye vekâletinde imza edilmiş ve Dış İşleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu tarafından bu antlaşma “*Türk Alman dostluklarını en sağlam temellere istinat ettirmektedir*” diyerek açıklanmıştır (Vatan Gazetesi, 19 Haziran 1941, 1; Cumhuriyet, 19 Haziran 1941, 1). Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papan antlaşma ile ilgili olarak “*Bu memleket ve bu millet daima sarsılmaz adalet hisleri ile meşbuola gelmiştir*” değerlendirmesini yaparken Dış İşleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ise, *Türk ve Alman milletleri bu muahede ile yekdiğerine bir kere daha el uzatmış oluyorlar*” şeklinde değerlendirmede bulunmuştur (Yeni Sabah, 19 Haziran 1941, s.1).

25 Haziran 1941 yılında Türk-Alman Saldırmazlık paktı, TBMM tarafından kabul edilmiştir. Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu Mecliste yaptığı konuşma ile bu antlaşmanın bir barış eseri olduğunu belirtmiş ve İngiltere ile olan ilişkilerin de bozulmadığını açıklamıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 25.VI. 1941:165). 26 Haziran 1941 tarihli Cumhuriyet gazetesinin haberine göre Türk-Alman Paktı, “*Güzel bir sulh eseri olarak karşılanan pakt, hararetli ve tezahürat içinde ittifakla tasdik edildi*” baş haberi ile yayınlanarak Almanya ile yapılan antlaşmanın barış için önemli bir eser olduğu halka aktarılmaya çalışılmıştır (Cumhuriyet, 26 Haziran 1941, s.1). 26 Haziran 1941 tarihli Tan gazetesinde ise haber, “*Meclis Türk-Alman Paktını tasvip etti*” şeklinde verilmiş ve Saraçoğlu'nun demeçlerine yer verilmiştir. Tan gazetesinin aynı tarihli yayınında Almanya'nın Şarktaki galibiyetinin Avrupa ve Asya'da Nazizm'in yayılmasına neden olacağını belirterek Almanya'nın yayılmacı tutumuna eleştiri yapılmıştır (Tan, 26 Haziran 1941, s.1).

23 Nisan 1942 tarihli Tan gazetesinde “İlkbahar Propoganda Taaruzu” adlı haberde “*Moskova, bütün Slav milletlerini isyana teşvik ediyor. Berlin de Azerbaycan halkını Ruslara kışkırtmaktadır*” denilerek Rusların Balkanlar’da Almanya aleyhine yaptığı propaganda faaliyetlerine yer verilmiştir. Moskova radyosunda Slavları isyana teşvik etmek için “*Milletlerarası bir Alman alehtarı bir cephe kuruluyor. Alman tazyiki altında inliyen bütün Slavların hepsi bir cepheye faaliyete devam ediyor. Müttefiklerimiz Hitler yıkılıncaya kadar çarpışacaktır*” telkinleri ile Alman karşıtı bir propaganda yapılmıştır (Tan, 23 Nisan 1942, s.1-2).

Türk basınının genel durumu savaşın seyrine göre birtakım değişiklikler göstermiş ve bu doğrultuda yayınlar yapılmıştır. Mayıs 1939’dan Mart 1941 tarihine kadar basın daha ziyade müttefiklere yakın iken Almanların Türkiye sınırına dayandığı Mart 1941 tarihinden sonra Almanlara yakın bir tavır siyaset izlenmiştir. Akabinde 1942’den sonra ise her hem Müttefik hem de Mihver grubuna karşı basında ılımlı bir politika izlenmiştir. Özellikle savaşın kazanan tarafının belli olduğu Mayıs 1944’ten sonraki süreçte ise, Müttefik yanlısı yayınlar basında yer almıştır. Türkiye’nin Ağustos 1944 tarihinde Almanya ile ilişkilerini kesmesinden ardından Cumhuriyet ve Tasvir-i Efkâr gibi Almanya’ya yakın Mihver yanlısı haberler yapan gazeteler bile müttefik devletler lehine yazılar yazmışlardır (Yıldırım, 2018, s.1721). 23 Haziran 1944 tarihli Cumhuriyet gazetesinde “*Türkiye ve Müttefikler*” konulu bir haber yapılarak yabancı basında yer alan demeçlere yer verilmiştir. İngiliz basında Türkiye’nin taahhütlerini yerine getirmesinden duyulan memnuniyete yer verilirken Türkiye’nin kendi menfaatlerini de göz önünde bulundurduğuna değinilmektedir. Times end Tide gazetesinde Türkiye’nin denge politikasının ardından harbe dahil olmadan Müttefik devletlerin yanında yer aldığı hatta savaşa dahil olmasının muhtemel bir durum olacağı beyan edilmiştir (Cumhuriyet, 23 Haziran 1944, s.1-3).

2. Basın ve Yayın Organları ile Propaganda

Tarih boyunca devletler ve milletlerarasında savaşta ve barışta kullanılacak ve geniş kitleleri etkileyecek güçlü bir silaha sahip olma isteği ile çabalamışlardır.

Bu çabaların neticesinde milletleri ve geniş kitleleri manevi yönden etkileyerek düşünce ve kanaatleri yönlendirecek güçlü bir silah bulunmuştur. Bu silahın ismi propaganda⁸ olurken bu silahla yapılan faaliyetler ise psikolojik savaş olarak kabul edilmiştir. Propagandanın farklı farklı tanımları yapılmıştır. Propaganda “arzu edilen gayeye ulaşmak için söz, yazı, karikatür, resim, çizgi, radyo-televizyon, sinema, tiyatro eserleri ve benzeri vasıtaları kullanmak suretiyle insan fikir ve düşüncelerini etki altına alma faaliyetleridir”. Propaganda için basın ve yayın organları kullanılmaktadır. Amaç ise, “halk kitlelerinin davranışlarına etkiye bulunmak ve onları belirli bir düşünceye sahip kılmak ve bu düşünce doğrultusunda yönlendirmektir”. Propaganda ile insanları belli bir düşünce etrafında toplamak ve ikna etmek amaçlanırken ikna edildikleri düşüncenin amacına yönelmeleri hedeflenmektedir (Bahşi, 1977, s.262-264).

Propaganda, insanlık tarihi kadar oldukça eski bir ikna etme aracı olmuştur. İnsanlar ilkçağlardan beri belirli konularda birbirlerini ikna etme çabası içine girmişlerdir. Bu ikna etme süreci, kimi zaman sözle kimi zaman ise yazılı araçlar yardımı ile yapılmıştır. Propagandanın gücü kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile artarak dünyada propagandanın ulaşmadığı hiçbir alan kalmamıştır (Çakı, 2018, 14). Propagandanın vasıtaları arasında insan, radyo ve televizyon, sinema, fotoğraflar, karikatürler, tiyatrolar, milli ve milletlerarası sergi ve panayırılar, gazete, kitap ve broşürler yer almaktadır. Basılı propaganda vasıtaları arasında kitaplar, gazeteler, afişler, broşürler propagandanın önemli silahları arasında yer almaktadır (Bahşi, 1977, s.267-270).

Propaganda, hedef kitlenin düşünce, tutum ve inançları üzerinde istenilen yönde değişiklik yapmak üzere psikolojik harekâtın başvurduğu bir yöntem olarak ele alınmış, hedef kitle üzerinde etkileme ve yönlendirme amaçlı yapılan her türlü psikolojik faaliyet olarak kabul edilmiştir. Propaganda belirli bir amaca ulaşmak için her türlü haber, yazı, resim, afiş, film ve radyo haberleri vasıtası ile istenilen fikir ve kanaatleri hedef kitleye nüfus ettirme girişimi olmuştur. Propagandanın malzemesi ise, “sözler ve kelimelerden” oluşmaktadır (Aydoğmuş, 2019, s.12). İkinci Dünya

Savaşı'nda propaganda aktif bir şekilde kullanılarak totaliter rejimlerin hem ikna hem de kendi varlıklarını kabul ettirmeleri gayesi ile meşruiyet kaynağı haline gelmişlerdir. Totaliter rejimler tarafından kendi halklarını yönlendirerek onları etkilemek ve ideolojilerini geniş kitlelere yaymak amacı ile propaganda kullanılmıştır (Pehlivanoğlu, 2021, s.29).

Propaganda kaynakları bakımından beyaz propaganda, siyah propaganda ve gri ve bulanık propaganda olarak ayrılmıştır. Beyaz propaganda ile gerçekler tüm delilleri ile ortaya koyulurken halka güven sağlanmaktadır. Siyah propaganda da ise yalanı gerçek ve gerçeği ise yalan yapmak amaçlanırken gri ve bulanık propaganda ise gerçek ile yalan birlikte işlenerek halkı tereddüte düşürmek amaçlanmaktadır. Konuları bakımından ise propaganda siyasi propaganda ve askeri propaganda olarak ele alınmaktadır (Bahşi, 1977, s.274-275). Propaganda sahası bakımından nerede yapıldığı konusunda oldukça önem arz etmiştir. Bu açıdan propaganda iç ve dış propaganda olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Birincisi iç propaganda olup hedefi, ülkedeki milli güven duygusunu canlı tutmak amacı ile yapılmıştır. İç propagandanın en önemli aracı, medya ve basın olup siyaset, ekonomi, kültür, spor, sanat, mimari gibi birçok alanda kitle iletişim araçları kullanılarak iç propaganda yapılmıştır. Bu suretle İkinci Dünya Savaşı yıllarında basın ve yayın aracı ile iç propaganda yapılarak milli duygular canlı tutulmaya gayret edilmiş ve dış politikadaki tarafsız tutumun milli çıkarlarımıza uygun olduğu belirtilmiştir (Avcı, 2018, s.89-90; Aydoğmuş, 2019, s.15).

Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı ilk yıllarda iktidar tarafından halkı etkilemek, iktidara olan güven duygusunu artırmak maksadıyla dönemin gazeteleri iktidarın politikalarının halka aktarıldığı ve yansıtıldığı önemli propaganda araçları olmuştur. Özellikle Altıncı Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısı dönemin gazetelerinin en önemli haberi olarak basılmıştır. Dönemin en çok okunan gazetelerinden biri olan Ulus gazetesinin 2 Kasım 1939 tarihli baskısında "Milli Şef'imizin Nutku" başlığı ile İsmet İnönü'nün açılış konuşmasına geniş yer verilmiştir. İsmet İnönü'nün nutku ile başlayan ilk toplantı gazetede "nutuk siyasetimizin ana hatlarına

ait çok kıymetli bir direktiftir” başlığı ile verilmiş, savaşın yeni başladığı bu dönem içinde milli güven duygusunu canlı tutmak amacı ile Türk milletinin Büyük Millet Meclisinin etrafında bölünmez ve sarsılmaz bir kale gibi dünya hadiseleri karşısında toplu ve dimdik durduğu belirtilmiştir (Ulus, 2 Kasım 1939, s.1-2). Altıncı Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısına yer veren gazetede Fatih Rıfkı Atay tarafından İsmet İnönü tarafından yapılan nutkun değerlendirmesine yer verilmiştir. Atay tarafından kaleme alınan “Cumhurreisimizin Nutku” başlıklı makalede iç ve dış politikaya yönelik değerlendirmelerde bulunulurken ülkede adalet ve emniyetin tesisi edildiği belirtilmiştir. Atay “Bir millet kendisini bu kadar düşünen, seven, saadetini kendi sevincinde bulan, acısı ile dertlenen bir reise bağlanmaz mı” değerlendirmesi yaparak ülkenin en iyi şekilde idare edildiğini halka aktarmak isterken iktidara olan güven duygusunun artırılması hedeflenmiştir (Atay, 1939, s.2).

İçe dönük siyasi propaganda basın ve yayın organları tarafından hükümetin milli politikalarına uygun olarak yayınlanmıştır. 11 Kasım 1939 tarihli Ulus gazetesinde İsmail Hüsrev Tökin tarafından kaleme alınan Müdafaa Ekonomisi Meseleleri: Ekonomik Seferberlik başlıklı makalede hükümetin milli ekonomi politikası olan devletçi ekonomi politikası savunularak içe dönük siyasi propaganda yapılmıştır.⁹ Milli Şef İsmet İnönü'nün iktisat meselesinin aynı zamanda bir müdafaa meselesi olarak ele alınmasına dikkat çekilirken harp için gerekli sanayi hazırlıklarının yapılmasının önemli olduğu vurgusu yapılmıştır (Tökin, 1939, s.2).

2 Kasım 1940 tarihli Ulus gazetesinde Büyük Millet Meclisi'nin Üçüncü İçtima Yılı'nın ilk toplantısında “*Cumhurreisimizin Nutku*” başlığı ile verilen baş haberinde İsmet İnönü'nün sürekli alkışlar ve tezahüratlar arasında iç ve dış politikanın ana hatlarını anlattığı belirtilerek İsmet İnönü'nün “*Hiçbir şart altında zor kabul etmeyiz. Millet yapısının sağlık ve sağlamlığı her vakit en kıymetli dayanağımız olacaktır*” sözü vurgulanmış ve milli duyguların canlı tutulması sureti ile basın-yayın organları iç propagandanın yapılmasında kullanılan vasıtalar olmuştur (Ulus, 2 Kasım 1940, s.1).

Propaganda, baskı ve çıkar grupları tarafından kendilerini tanıtmak, kamuoyu oluşturmak, etkileme ve algı oluşturmak amacı ile yapılan sistemli bir girişim olmuştur (Güllüoğlu, 2009, s.505). Savaş sırasında yanlış haber yaymak, halkın ve ordunun manevi duygularını zedeleyici haber vermek, tarafsız devletlere karşı kendilerini adil ve kuvvetli gösterirken düşmanı ise zayıf ve güçsüz göstermek propaganda taktikleri arasında yer almaktadır (Tekin, 2011, s.58). Propaganda savaş zamanında bir yandan psikolojik savaş unsuru iken bir yandan da iç ve dış politikayı yönlendirerek çeşitli araçlar ile fikirlerin devamlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır (Bahşi, 1977, s.262-263). Bu yönde propaganda malzemelerini en çok kullanan devletlerin başında Almanya yer almıştır. Almanya savaş öncesinde ve savaş sırasında Türkiye'ye yönelik propagandalarını sürdürmüştür. Başvekâlete, İçişleri Bakanlığı'na ve Genelkurmay Başkanlığı'na 8 Mart 1938 tarihli gönderilen yazısında Alman Gençlik Teşkilatı Başkanı Baldur Von Schirach'ın İstanbul'da dağıttığı propaganda malzemesi neşriyatın Türkçeye çevrilerek gerekli önlemlerin alınması sağlanmıştır (BCA, 30.10.00/231.558.15).

Propaganda İkinci Dünya Savaşı yıllarında askerler ve halk üzerinde derin etki yaratmıştır. Bu dönemde cephe savaşlarının yanı sıra dünya propaganda savaşlarına da sahne olmuştur. Propaganda yapmak için İkinci Dünya Savaşı yıllarında gazete, radyo, sinema, afişler etkin bir biçimde kullanılmıştır. Afişler ile devletler geniş kitlelere ulaşmayı hedeflemiş ve sinema filmleri ile her alanda propaganda faaliyetleri yapmıştır (Dereli, 2018, s.221-222). Türkiye, İkinci Dünya savaşı süresince Müttefik ve Mihver devletlerin propaganda faaliyetlerine maruz kalmış ve yabancı güçlerin artan propaganda faaliyetleri "*beşinci kol*" olarak isimlendirilmiştir. Özellikle savaşın etkisini gösterdiği zamanlarda hem Mihver devletler hem de Müttefik devletler tarafından propaganda yapılarak kendi haklılıkları üzerinde Türk halkını ikna etmeye çalışmışlardır (Karabacak, 2009, s.144).

Hükümet tarafından savaş yıllarında maruz kalınan propaganda faaliyetlerine karşı neşriyat ve propaganda işlerinde çeşitli yer ve zamanlarda çalıştırılacaklara ait kadronun onayı 3 Temmuz 1939 tarihinde onaylanmıştır (BCA,

30.18.1.2/87.63.12). Türkiye, İkinci Dünya Savaşı yıllarında olumsuz propagandalara kayıtsız kalmayarak hem basın hem de hükümet kanalı ile gerekli cevabı vermiştir. Bilhassa sözlü ve yazılı propagandanın yeterli olmadığı zamanlarda “*pasif korunma tedbirleri, askeri birliklerin sınır hattına yerleştirilmesi, güç gösterisi*”, gibi gerekli tedbirler alınarak hem Mihver hem de Müttefik devletlere karşı propaganda yöntemleri kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde kurulan İç İşleri Bakanlığı'na bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü adı altında resmî Türk Propaganda Teşkilatı kurularak dış propagandaya engel olmak ve Türkiye'yi dış dünyaya tanıtmak hedeflenmiştir. Bu kuruluş tarafından her türlü propagandaya karşı mücadele edilmiştir (Aydoğmuş, 2019, s.143).

15 Ağustos 1939 tarihinde havadan gelecek tehlikelere karşı pasif korunma tecrübeleri için tedbirler alınmıştır. Trakya'da yapılmakta olan manevralar münasebetiyle hava hücumlarına karşı tatbikatlar yapılmıştır. Bu yapılan çalışmalar hükümetin pasif korunma konusuna verdiği önemi gösterirken bu konuda halkın bilinçlendirilmesi de esas alınmıştır (Cumhuriyet, 15 Ağustos 1939, s.1). Basın ve yayın organları tarafından cephe gerisindeki halkın korunması amacı ile yayınlar yapılmıştır. 13 Mart 1941 tarihinde Falih Rıfki Atay tarafından “*Milli Hazırlanma Devrinde Vazifelerimiz*” adlı yazısında pasif korunmanın önemi konusunda halk bilgilendirilerek panik ve açlığın topyekûn savaşın silahı olduğu ve yiyecek stokları ve pasif korunma önlemleri ile bu silahların yok olacağı belirtilmiştir (Atay, 1941, s.1).

Hava saldırılarına karşı halkı bilinçlendirmek amacı ile basın ve yayın araçları kullanılmıştır. Ulus gazetesinin 15 Eylül 1939 haberine göre, Ankara'da hava hücumlarına karşı pasif korunma tecrübesi için İstanbul'dan bomba geleceği ve bu bombaların kalabalık bir yere koyularak halka gösterileceği belirtilmiştir. Bombaların yangın, tahrip ve gaz bombaları olduğu konusunda halk bilinçlendirilmeye çalışılırken pasif korunma tedbirleri üzerinden basın aracılığı ile propaganda yapılmıştır (Ulus, 15 Eylül 1939, s.2). Bu dönemde “*Türkiye'ye yapılabilecek saldırılar hakkında duyumların artması*” şeklinde bir propagandaya maruz kalmış ve bu propa-

gandayı önlemek için pasif korunma tedbirleri uygulamıştır. Benzer bir şekilde propaganda faaliyetlerine karşı kısıtlayıcı tedbirler almıştır. İngiliz propaganda filmlerinin Türkiye'ye ithal edilmesi ile ilgili gerekli resmî yazışmalar yapılarak bu filmlerin ithali yasaklanmıştır (Aydoğmuş, 2019, s.180).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında iç politikaya yönelik en önemli sorunlar arasında ihtikâr ile mücadele yer almıştır. Bu konuda gazetelerde ihtikâr ile mücadeleye dair haberler yapılarak bu konuda olumsuz propandaya karşı kamuoyu oluşturmaya çalışılmıştır. Savaşın başlaması ile karaborsacılık ve ihtikâr savaşın en önemli ekonomik sorunu olarak halk arasında huzursuzluğa neden olmuştur. Hükümet bu olumsuz tablo ile mücadele ettiğini gazeteler aracılığı ile halka aktarmaya gayret ederek yapılan çalışmalar hakkında halkı bilgilendirmiştir. 8 Eylül 1939 tarihli Ulus gazetesinde “*İhtikâra Karşı Şiddetli Tedbirler Alındı*” başlığı ile verilen baş haberde Başvekâlet tarafından yapılan tebliğ halka duyurulmuştur. “*Halkımız şu noktayı göz önünde tutmalıdır. Her nevi gıda maddeleri halka ve orduya bir sene yetecek kadar bol ve iyidir*” denilerek hükümetin ihtikârla mücadele ettiği ve gerekli tedbirlerin alındığı halka aktarılmıştır (Ulus, 8 Eylül 1939, 1). 1 Ekim 1940 tarihli Ulus gazetesinin “*İhtikârla Mücadele*” başlığı ile verilen haberinde ithal edilen iplik ve kumaşların fiyatlarının devlet tarafından belirlendiği belirtilmiştir (Ulus, 1 Ekim 1940, s.1). 8 Mart 1940 tarihli Cumhuriyet gazetesinde “*Moda Haline Gelen Suç*” başlığı ile verilen haberde ihtikâr¹⁰ ile mücadelede halka da görev düştüğü belirtilerek “*kanunun yumruğundan evvel vicdanımız ile karar verilmedikçe ihtikârla mücadele edilemeyeceği*” aktarılmıştır (Cumhuriyet, 8 Mart 1940, s. 2). Benzer bir şekilde 17 Eylül 1941 tarihli Cumhuriyet gazetesinde “*İhtikârla Böyle mi Mücadele Edeceğiz*” başlığı ile verilen haberde “*ihtikâr harp ve sıkıntı devirlerinin marazıdır. Ona karşı mücadele gerektirir. Yoksa bizi altına alır... Hükümet ihtikârla mücadele için halka birtakım yollar gösterdi. Her salgın gibi ihtikârdaki yalnız hükümetin gayreti ile alt edilemez. Hepimizin bu mücadeleye iştirak etmesi gerekir*” denilerek bu konuda halkın ihtikârla mücadele konusunda üzerine düşen görev ve sorumlulukları ile ilgili olarak kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır (Cumhuriyet, 17 Eylül 1941, s.3).

3. Radyo Yayınlarının Kamuoyu Üzerindeki Etkileri

Radyo, İkinci Dünya Savaşı yıllarında çok kuvvetli bir ivme kazanarak kamuoyu oluşturmada ve geniş kitleleri etkilemede önemli bir silah olmuştur. Radyo yayınları hem ulusal hem de uluslararası olaylar ile ilgili olarak halkın etkilenmesi ve siyasi kararların uygulanmasında önemli işleve sahiptir (Kuruoğlu, 2006, s.15). Radyo yayınlarının “*haber verme, eğitime, propaganda, mal ve hizmetlerin tanıtımı, eğlendirme, inandırma ve harekete geçirme*” olmak üzere temel işlevleri bulunmaktadır. Radyo bu işlevleri yerine getirerek hedef kitlede bir tutum ve davranış değişikliği meydana getirmiş ve propaganda silahı olarak kullanılmıştır. Savaş sırasında radyo yayıncılığı çok önemli bir işleve sahip olmuş ve radyo aracılığı ile propaganda malzemeleri devletler tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Savaş sırasında radyo sadece yayılmacı devletlerin kullandığı bir araç olmamış aynı zamanda saldırıya uğrayan devletlerin de bağımsızlıklarını kazanmak için kullandıkları bir araç olmuştur (Kasım, 2011, s.64-69).

18 Ağustos 1936 tarihli kararname ile radyo devletleştirilerek 1940 yılına kadar PTT denetiminde kalmıştır. 1940 yılında ise Başbakanlığa bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü bünyesi içine alınarak devlet organı haline gelmiştir (Kuruoğlu, 2008, s.254). Ankara Radyosu programında yer alan “Radyo Gazetesi” neşriyatı, her akşam 20.15-20.45 saatleri arasında yapılmıştır. Radyo Gazetesi aracılığı ile yurt haberleri, siyasi, askeri ve iktisadi olaylar ile ilgili dinleyicilere bilgi verilmiştir. Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü’nce Başvekâlete verilen Ankara Radyosu neşriyatı ile ilgili verilen raporda 1941 yılında yurttan 3 milyona yakın radyo dinleyici bulunduğu 1943 yılında yapılan istatistiklerde ise 4 milyona çıktığı belirtilmektedir. Radyo gazetesi kuvvetli bir telkin ve yayın vasıtası olarak ele alınmış ve savaş yılları içinde ülkenin siyasi, askeri ve ekonomik durumunu halka aktarmıştır. Türkiye’nin Almanya ile diplomatik ilişkisini kestiği 2 Ağustos 1944 tarihinden sonra, 3 Ağustos 1944 tarihinde 20.15-20.45 saatleri arasında Radyo Gazetesi okunmuştur. Ankara Radyosunda her gün kısa dalga üzerinden Fransızca, Bulgarca, Sırpça-Hırvatça,

Elence, Arapça, Farsça ve Urduca olmak üzere on beş dakikalık yayında radyo gazetesindeki ana konular aktarılmıştır. Türkiye'nin Almanya ile olan siyasi ve iktisadi münasebetlerinin kesilmesi kararının Türk milli menfaatleri doğrultusunda alındığı belirtilmiştir (BCA, 030.10.129.929.9).

İkinci Dünya Savaşı, propagandanın büyük ölçüde kullanıldığı bir savaş olmuştur. Propaganda Nazilerin devlet mekanizmasını ele geçirmek amacı ile kullandıkları en etkili psikolojik savaş unsuru olarak karşımıza çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye ise, tam anlamı ile propaganda ve istihbarat alanı haline gelmiştir. Türkiye karşı propaganda araçlarını kullanarak Türkiye aleyhinde yapılacak propagandaları önlemeye çalışmıştır. Özellikle bu dönem zarfında propagandalar ile ilgili Türkiye, Posta Telgraf Umum Müdürlüğü tarafından propaganda araçlarının genişletilmesi ile ilgili Başbakanlığa bir teklif yazısı gönderilmiştir. Propaganda için radyo önemli bir araç olmuş ve bilhassa Ankara Radyosunun programlarında propaganda malzemelerine yer verilmesi istenmiştir. Propagandanın işe yarayabilmesi için hitap yeteneğine sahip, hedef kitlenin diline hâkim, spikerlere ihtiyaç duyulmuştur. Böylece, kitle iletişim araçları hükümetlerin kullandığı siyasi bir etki aracı olmaya başlamış ve geniş kitleleri etkisi altına almak isteyen devletler tarafından propaganda etkin bir şekilde kullanılmıştır (Aydoğmuş, 2019, s.30-32).

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de radyo geniş kitlelerine ulaşmanın en önemli vasıtalarından birisi olmuş ve dönemin iktidarı tarafından radyo yayınları aktif olarak kullanılmıştır. Radyoda yapılan yayınlarla savaş döneminde ülkenin siyasi, kültürel, askeri olmak üzere birçok konuda halkın bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle savaş yıllarında eğitim üzerinde önemle durulan meselelerden birisi olmuştur. 1 Ekim 1940 tarihinde Maarif vekili Hasan Ali Yücel'in Ankara radyosunda saat 20.00'de konuşmasına yer verilerek çocuğunu okula gönderen velilerin görevlerine dikkat çekmiştir. En büyük günahın tembellek olduğunu belirten Yücel, *“bizim nazarımızda hakikatlerin ilki şudur herkes ve her şey vatan için”* diyerek öğrencilerin çalışmaları gerektiğini belirtmiştir. Radyoda konuşma yapan Yücel, *evlatlarını gönderecek okul bulan babalar ve analar, bundan mahrum olanları düşünerek*

Türk mektebinin, Türk hocasının ve Türk maarifinin kadrini ve kıymetini bilmeli ve çocuklarımızı terbiye vazifesinde bize yardım etmelidirler” demiştir (Ulus, 1 Ekim 1940, s.1-3).

Radyo, Cumhuriyet bilincinin halka aşılması için tek parti yönetiminin en çok kullandığı kitle iletişim araçlarından birisi olmuştur. Radyo hükümetin siyasi, ekonomik, kültürel olmak üzere birçok alanda halka bilgi verdiği ve halkın iktidara bağlılığını artırmak amacı ile kullandığı kitle iletişim araçlarından biri haline gelerek hükümetler tarafından sıklıkla kullanılan bir propaganda aracına dönüşmüştür (Kuruoğlu, 2008, s.267). CHP tarafından kültür kurumu olarak nitelendirilen Halkevleri tarafından kuruluşundan itibaren radyo etkin bir şekilde kullanılmıştır. Halkevleri için radyo ve sinema makinelerinin temini adına 9 Mart 1933 tarihinde Konya Mebusu Kazım Hüsnü ile Giresun Mebusu Hakkı Tarık Beyler tarafından dört maddelik kanun teklifinde bulunulmuştur. Bu kanun teklifinin gerekçesi, radyo ve sinemaların halkın fikir ve kanaatleri üzerinde istifa edilecek kaynaklar olmaları ve Halkevlerinin çalışmalarının memleketin her yerinde yayılarak bu araçlardan yararlanılması gerektiği belirtilmiştir (BCA, 030.10.0/4.19.18). Bu kanun teklifi TBMM’de 20 Nisan 1933 yılında kabul edilmiştir. “*Halkevleri Namına İthal Olunacak Radyo ve Sinema Makineleri Hakkında Kanun*”¹¹, 27 Nisan 1933 tarihinde Resmî Gazetede yürürlüğe girmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 20.IV.1933: 4; T.C. Resmî Gazete Tarih:27.4.1933 Sayı:2386: 2402). Tek Parti döneminde 16 Haziran 1937 tarihinde CHP tarafından radyoların aktif olarak kullanılmaları için Halkevleri Başkanlıklarına yazı gönderilmiştir. Türk Tarih Kurumu tarafından İbni Sina hakkında İstanbul Üniversitesinde yapılan törenin Halkevleri üyelerince toplu olarak dinlenilmesi istenmiştir (BCA, 490.01./3.15.29). Halkevleri tarafından radyo geniş kitlelere ulaşmanın bir aracı olmuş ve Diyarbakır Halkevi tarafından köylere radyo verilmesi kararlaştırılarak halkevi çalışmalarının geniş kitlelere ulaşması amaçlanmıştır (Ulus, 1 Ekim 1940, s.3).

Halkevlerinin 10.Yıl kutlamaları, CHP Genel Sekreteri Fikri Tüzer tarafından radyoda verilen nutukla açılmıştır. Halkevlerinin onuncu yılında ulusal ve kül-

türel kurumların çatısı altında birbirinden farksız bir halkevcî olmaktan gurur duyduklarını belirtmiştir. Tüzer tarafından yapılan konuşma ile yurt ve halkın bir hazine olduğu ve bu hazinenin anahtarının ise Halkevleri olduğu vurgulanmıştır. Yapılan çalışmaların halk için ve halkla beraber yapılmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Her yeniliğin ve her iyiliğin halkın içinde sindirileceği ve milli değerlerin ön plana çıkarılacağı radyoda halka aktarılmıştır (Tan, 23 Şubat 1942, s.4). Tüzer tarafından radyoda yapılan konuşmada yurdumuzun muhtelif köşelerindeki sanat ile gelenekleri canlandırmak ve bütün memlekete yaymak amacı ile Ankara'ya davet edilen Halkevlilerden on beş günde bir radyoda folklor ve sanat saatlerinde dinlenen yayınların milli hassasiyeti güçlendireceğini belirtmiştir (Akşam, 23 Şubat 1942, s.1). Özellikle Ankara Radyosunda on beş gün içinde yayınlanan “Halkevleri Sanat ve Folklor” saatleri ile halk oyunlarına ve halk müziğine olan ilgi artış olup müzik malzemeleri radyo aracılığı ile halka aktarılmıştır (Çeçen, 2018, 188). İç hedef kitleye yönelik olarak yapılan bu konuşma ile Cumhuriyet iktidarı tarafından hem inkılapları benimsetmek ve Halkevleri aracılığı ile inkılapları yaygınlaştırmak amaçlanmıştır.

CHP'nin kültür kolu ve sosyal kurumu olan Halkevleri yaptığı çalışmalar ile kültürel sanatsal etkinlikleri yürütürken bir yandan da kültür ve sanat ortamında devrimleri benimsetmeyi gaye edinmiştir. Bu açıdan tek parti döneminin en etkili propaganda aracı olarak kabul edildiğinden 1933-1941 yılları arasında 14.459 temsil gösterilmiştir. Radyo ve sinema devrimlerin benimsetilmesinde etkin araçlar olmuş ve 1935-1941 yılları arasında 9872 film gösterimi yapılmıştır (Malkoç, 2010, s.7). Halkevlerinin Güzel Sanatlar Kolu tarafından göze ve kulağa yönelerek daha etkin çalışmalar yapması amacı ile 1940 yılına kadar 162 eve radyo gönderilerek bu araçlardan toplu bir biçimde halkın yararlanmaları amaçlanmıştır. Ayrıca 1940 yılında 38, 1945 yılında 44 Halkevi sineması tarafından halka filmler izlettirilmiştir (Zeyrek, 2006, s.48). 1935 yılında 636, 1938 yılında 1760, 1941 yılında ise sinemalarda 1550 film Halkevlerinde gösterilmiştir (Toksoy, 2007, s.77). Sinemada gösterilen filmler özellikle savaş yıllarında propaganda savaşlarının arenası haline gelmiştir. Ancak

savaş döneminde Türkiye'nin Almanya ve Rusya'ya karşı tutumunun hassasiyeti nedeni ile propaganda filmleri pek rağbet görmeyerek tarafsız bir sinema anlayışı hâkim olmuştur (Karabacak, 2009, s.145-146).

4. Yayınların Kamuoyu Üzerindeki Etkileri

Halkevlerinin en çok ilgilendiği konulardan birisi yayınlar olmuştur. Bu yayının faaliyetlerinin merkezinde ise dergiler yer almıştır. Bu amaç doğrultusunda 1932 yılında Kadro, 1933 yılında ise Ülkü dergisi çıkarılarak Türk inkılabının milli ve evrensel değerlerini halka aktarmak istenmiştir. 1936 yılında halkevlerinin yayınladıkları dergi sayısı 25 olup büyüklü küçüklü kitapların sayısı 120'ye ulaşmıştır (Toksoy, 2007, s.78). 1938 yılında Halkevleri tarafından 34 Halkevinde dergi yayınlanmıştır (BCA, 490.01/4.19.30).¹² 1939 yılında Halkevleri dergilerine Gaziantep Halkevi tarafından çıkarılan Başpınar dergisi, Erzurum Halkevi tarafından çıkarılmış Atayolu dergisi, Urla Halkevi tarafından çıkarılmış *Ocak* dergisi eklenmiştir. Halkevleri dergilerinde yazı kadroları tarafından kendi dilimizde yazılmış ve başka dillerden çevrilmiş edebi yazılar, vatan ve millet sevgisini kuvvetlendirecek milli kahramanlıkları anlatan, halkçılık sevgisini aşıl原因 yazılar, Türk dilinin zenginliğine dair tetkikler, Türk müziğine dair kullanılan aletler ve bunların tarihine dair yazılar, resim, heykel, yazı tarihine dair tetkikler, Türk mimarlığına dair tarih tetkikleri, Türk Tarihinin eski ve geniş yerini gösteren tetkikler, objektif tarih tetkikleri, tarih ile alakalı bilimleri esaslarını gösteren yazılar, memleketin sosyal sorunlarına dair tetkikler, devletçiliğimizin hedeflerini ve hudutlarını gösterir yazılar, şehir iktisadına ve köy iktisadına dair yazılar kaleme alınmıştır. Özellikle yazı kadroları tarafından İkinci Dünya Savaşı yıllarında yurt koruma kapsamında Askerlik (Kara, deniz askerliği, tayyarecilik), zehirli gazların tesirlerini ve bunlardan korunma tedbir ve vasıtaları, casuslara karşı uyanıklık mevzuları üzerinde anlatı ve düşündürücü yazılar yazılması istenmiştir (BCA, 490.01/4.21.5.).

Halkevleri daha çok çıkardıkları dergiler ile özdeşleşmiştir. Halkevleri tarafından çıkarılan dergiler arasında en önemlisi Halkevleri merkez yayın organı olan

Ülkü dergisi olmuştur. Halkevlerinin birinci yıldönümü olan 19 Şubat 1933 tarihinde yayın hayatına başlamış ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında aralıksız yayınlanmıştır (Oral, 2006, s.8-9). Ankara’da çıkarılan Ülkü dergisinin diğer dergilerden ayrı yeri bulunmaktadır. Ülkü dergisinin yönetiminde CHP sorumlu olup Halkevlerinin benimsenmesinde önemli rol oynamışlardır. Ülkü dergisi ile Türk inkılabının milli ve evrensel düşünceleri açıklanarak sistemli hale getirilmiştir. Özellikle savaş yılları içinde Türkiye’nin milli durumu ile sorunları incelenmeye ve çözülmeye çalışılmıştır. Bu açıdan Ülkü dergisi Türk düşünce ve kültür hayatında önemli bir yer edinmiştir (Toksoy, 2007, s.340).

Ülkü dergisinin çıkış gerekçesi CHP’nin dergiden sorumlu yöneticisi, Recep Peker tarafından açıklanarak Türkiye’nin hızlı bir ilerleme içinde olduğu için bu durumun kontrolsüz bir duruma dönüşmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ülkü dergisi “*bu büyük yola katılanlar arasında kafa birliği, gönül birliği ve hareket birliği yapmak için...Ülkü dergisi, milli dile, milli tarihe, milli sanatlara ve kültüre hizmet için...Ülkü bütün gayelere hizmet yolunda çalışan Halkevlerinin ruhundaki harareti yazı vasıtası ile yaymak için çıkıyor...*” denilmektedir (Oral, 2006, s.71).

Milli Kültür dergisi olarak nitelendirilen Ülkü dergisinin gayesi, “*aynı gaye ile kurulmuş olan Halkevleri ile birlikte bu meseleler etrafında bütün halkı işçiye mütehasısı, köylüyü ve okumuşu, içi ve dışı birleştirmektir*”. Ülkü dergisi 1933 yılından 1941 yılına kadar hiç ara vermeden sekiz yıl boyunca çıkarılmıştır. Ülkü dergisi 102 sayısı itibari ile XVII. Cildini tamamlayarak yeni biçimine dönüşmüştür (Ülkü Milli Kültür Dergisi, 1 Ekim 1941, s.1).

İktidar tarafından basın ve yayın organları vasıtaları ile iç dönük siyasi propaganda yapılmıştır. Siyasi propaganda, devletin kendi konumunu sağlamlaştırmak, güveni sağlamak, gelecek nesillerin huzur içinde yaşamalarını sağlamak amacı ile yapılan faaliyetlerdir. Bu faaliyetler hem içe dönük hem de dışa dönük olarak yapılmaktadır. İçe dönük propaganda ile iktidar tarafından milli politikanın vatandaşlara benimsetilmesi amaçlanmaktadır (Bahşi, 1977, s.274-275). Bu doğrultuda Ülkü Dergisi, 8 Mart 1943 yılında İsmet İnönü’nün yeniden cumhurbaşkanı seçilmesini

son günlerin en mühim hadisesi olarak vermiş ve “*Türk milleri öz evladı İsmet İnönü'yu başında görmekte bahtiyardır*” denilerek İnönü'ye olan güven ve inançlarının tam olduğu vurgulanmıştır (Ülkü Milli Kültür Dergisi, 16 Mart 1943, 1).

Ülkü dergisinde CHP'nin Altıncı Kurultayı öncesinde CHP'nin kendisini bütün yurda mal ettiğini ve kudretini başta Atatürk ve İsmet İnönü olmak üzere milli bir halk iradesinden aldığı okuyuculara aktarılmıştır. “*Kurultay inkılap tarihimizin ana çizgilerinden birisidir*” denilmiş ve savaş döneminde barışın önemine vurgu yapılmıştır (Ülkü Milli Kültür Dergisi, Haziran 1943, 1). CHP'nin yayın organı sıfatı ile görev yapan Ülkü dergisi, CHP'nin 6. Büyük Kurultayı'na “*Cumhurreisimizin Büyük Kurultayı Açılış Nutku*” başlığı ile geniş vererek Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Halkevleri ve Halkodalarının partinin sevgi yuvaları olduğunu ve kültürel, sosyal gelişiminde önemli rol oynadığı belirtilmiştir (Ülkü Milli Kültür Dergisi, 16 Haziran 1943, s.1-3). Böylece Ülkü dergisi savaş yılları içinde yayınları ile tek parti döneminin ideolojisini aktaran bir yayın organı sıfatı ile çalışmalarını yürütmüş ve kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı, propagandanın psikolojik savaş aracı olarak kullanılmasına bağlı olarak radyonun, basın, mizahın etkin bir şekilde kullanıldığı bir savaş olarak dünya tarihinde yer edinmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında CHP'nin halk gazetesi olarak kabul gören Karagöz¹³ gazetesi Cumhuriyet idarecileri tarafından kullanılan önemli bir yayın organı haline gelmiştir. “Siyasi ve mizahi köylü gazetesi” olarak her haberi halka özellikle taşraya ve köylüye anlatmanın bir aracı görevi üstlenmiştir. Karagöz'ün en önemli özelliği halka yönelik olması ve gelişmeleri halkın anlayacağı bir üslup ile anlatması olmuştur. Tek parti döneminde hükümet tarafından Matbuat Umum Müdürlüğü aracılığı ile basını kontrol altına alırken halkı istediği doğrultuda enformasyon sağlamak amacı ile Halkevleri ve Halkodalarını kullanmıştır (Duman, 2019, s.65-67). İktidar tarafından halkın ulaşmasını istediği Karagöz gazetesi CHP'nin yayın organı olarak Vali ve CHP başkanlıklarına, Halkevi başkanlıklarına ve genel sekreterliğe ücretsiz gönderilerek halkın sesi olmak amaçlanmıştır (BCA, 490.01.1273.236.3).¹⁴

Savaşın son dönemlerinde CHP Genel Sekreterlik aracılığı ile gönderilen yazıda Halkevleri ve Halkodalarında okunan yayınlarının durumu sorgulanmıştır. Halkevlerinin gönderdiği yazıda Ulus, Akşam, Akbaba, Karagöz gibi gazetelerin gönderildiği ancak en çok tercih edilenin ise Karagöz olduğu belirtilmiştir. CHP'nin halk ve köylü gazetesi sıfatı ile yayın hayatından önemli iz taşıyan Karagöz, sadece yurt içinde değil yurt dışında da takip edilen bir propaganda aracı olmuştur (Duman, 2019, s.65-68). Karagöz tarafından verilen haberler ile hem dış politika hem de iç politika üzerinden propaganda yapılmıştır. Dış siyasette dair olarak savaşın dışında kalmanın önemine yer verilirken iç siyasette ise Milli Şef İsmet İnönü döneminde istikrarlı bir devlet anlayışına vurgu yapılmıştır. 12 Nisan 1942 tarihli Karagöz Gazetesinin yayınında Türk milletinin ve Mehmetçiğin gücü¹⁵ anlatılırken Türkiye'nin askeri gücüne vurgu yapılmıştır. 23 Nisan Çocuk Bayramı kutlanırken ise *“başımızda Yavuz İsmet İnönü olduğu halde gelecek bütün bayramları şevkle neşe ile kutlayacağız. Yaşasın ismet İnönü, yaşasın Türk ordusu, yaşasın Türk milleti”* denilerek iç siyasete yönelik propaganda yapılmıştır (Karagöz Gazetesi, 23 Nisan 1942, 1).

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı yıllarında başta gazeteler, radyo ve dergiler olmak üzere basın ve yayın organları, halkın bilgilendirilmesinde, bilinçlenmesinde ve kamuoyu oluşturulmasında etkin rol oynamışlardır. Basın ve yayın organları içinde döneminin siyasi atmosferini yansıtan gazeteler içinde Ulus, Cumhuriyet, Tan, Vakit, Yeni Sabah, Akşam, Vatan gazetesi olmak üzere dönemin iç ve dış politikasına iktidarın denetimi altında yer verilmiştir. Müttefik ve Mihver devletlerin Türkiye'yi yanına çekmek için yaptığı propaganda faaliyetlerine karşı Türkiye, İkinci Dünya Savaşı yıllarında milli birliği bozacak her türlü faaliyete karşı Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü ile mücadele etmeye çalışmıştır.

Türkiye'de dönemin basın ve yayın organları, İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı ilk yıllarda iktidar tarafından halkı etkilemek, iktidara olan güven duygusu

artırmak maksadıyla, iktidarın politikalarının halka aktarıldığı ve yansıtıldığı önemli propaganda araçları olmuştur. Propaganda yapmak için İkinci Dünya Savaşı yıllarında özellikle gazete ve radyo etkin bir biçimde kullanılmıştır. Siyaset, ekonomi, kültür, sanat olmak üzere birçok alanda kitle iletişim araçları kullanılarak iç propaganda yapılmıştır. Bu suretle İkinci Dünya Savaşı yıllarında basın ve yayın aracı ile iktidarın hedefleri doğrultusunda milli duygular canlı tutulmaya gayret edilmiş ve dış politikada milli çıkarlarımıza uygun olarak aktif tarafsızlık ve dengeli dış siyasi tutum basın politikasına yön vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı, propagandanın psikolojik savaş aracı olarak kullanılmasına bağlı olarak radyo halkın sesi olmuştur. İktidar tarafından hem dış siyasete hem de dış siyasete dair yayınlar yapılmıştır. Radyoda yapılan yayınlar aracılığı ile İkinci Dünya Savaşı döneminde siyasi, kültürel, askeri olmak üzere birçok konuda kamuoyu bilgilendirilmiştir. Böylece İkinci Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği askeri, siyasi, sosyal, ekonomik sıkıntılar ile ilgili olarak basın ve yayın organları olan gazeteler, radyo ve dergiler aracılığı ile kamuoyuna güven verilmek istenmiştir.

Son Notlar

---

¹ Memleketimizi, yarın tehlikeli hâdisatından mümkün merteye uzak bulundurmak ve Avrupa'da ve bütün dünyada baş gösteren ihtilâflar önünde sulhperver siyasetimizin samimî bir tezahürü olan bitarafılığı muhafaza etmek Cumhuriyet Hükümeti için esas siyaseti teşkil etmekte bulunuyordu. Fakat Balkan yarım adasına intikal etmesi ve Akdeniz emniyetinin millî hayatımızda kendisini yeniden hissettirmesi anından itibaren hükümetiniz, kendisini ciddi bir millî emniyet meselesi karşısında bulmuş ve bu emniyeti tehlikeli tesadüflere maruz bırakmaksızın lâkayit ve bitaraf bir vaziyette bulunmanın mümkün olamayacağı kanaatine varmıştır.

² Türk Heyeti'nin amacı, Türkiye ile SSCB arasında yeni bir yardım anlaşmasının yapılması gerçekleştirmektir. Ancak Sovyet Rusya, Boğazlar ile ilgili meseleleri tekrar açarak, Boğazların Rusya ile birlikte ortak savunulmasına ilişkin bir anlaşma yapılmasını ve Boğazlara kıyısı olmayan ülkelerin Boğazlardan geçmemesi ile ilgili güvence verilmesini

talep etmişlerdir. Bunun dışında Stalin başkanlığındaki Sovyet Heyeti Türkiye ile İngiltere ve Fransa arasında yapılan ittifaklarda da değişiklik yapılmasını teklif etmişlerdir. Türk tarafından Sovyetler Birliği'nin önerileri kabul edilmemiş ve görüşmelere son verilmiştir.

³ Sarper'in Değerlendirmesi: "En hür olarak tanınmış memleketlerde bile basın belki zamanın zaruretleri icabı olarak gün geçtikçe sertleşen bir sevk ve idareye tabi tutulurken Türk basını, en serbest yayın imkânlarından faydalanmıştır ve hala faydalanmaktadır."

⁴ Matbuat Kanunu'nun 50. Maddesi kararınca "*memleketin umumi siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Heyeti Kararı ile gazete ve mecmualar muvakkaten tatil olabir*". Bu karar ile kapatılan gazete başka isimle yayınlanamazdı.

⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mayıs 1924 tarihinde Atatürk'ün en yakın arkadaşı Yunus Nadi tarafından kurulmuş ve İstanbul'da rejimin en yetkili sözcüsü olmuştur. Falih Rıfkı Atay ise, Atatürk'ün Cumhuriyet gazetesini kendi gazetesi saydığını belirtmektedir. Cumhuriyet gazetesinin ilk kurucuları, Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi'dir. Kısa sürede gazetenin baskısı çoğalmış ve sermayesi artmıştır. Sertel'de sermaye artışına katılmadığı için gazeteden ayrılmıştır.

⁶ 16 Temmuz 1936 yılında yayın hayatına başlatan Tan gazetesi, 1956 yılına kadar yayınlanmıştır. Önceleri İş Bankasının mali desteği ile yayımlanan gazete tek parti sisteminin hükümet anlayışına karşı çıkarak faşizme cephe almıştır. Tan gazetesinin Türk basın tarihinde fikir gazeteciliğinin gelişimi açısından önemli bir yeri bulmakta olup gazete tek parti yönetiminin baskıcı rejimine karşı bir politika yürütmüştür. İktidar yanlısı basın organlarının kışkırtmaları ile 1945 Aralık ayında Tan baskını gerçekleştirilerek akabinde Tan Davası gerçekleşmiştir.

⁷ Tasvir- Efkâr gazetesi, Velit Ebuuzziya ve Zeyyat Ebüzziya tarafından 1940 yılında İstanbul'da çıkarılarak yayın hayatına başlamıştır.

⁸ Propaganda Latince bir sözcük olup tohum ekmek, dağıtmak, yaymak anlamına gelen "propagare" kökünden türemiştir. Ancak çağımızda sınırlarını aşarak yönlendirici, düşünce üzerinde baskı kurucu ve ikna etmeye (kandırmaya) yönelik içeriğe sahip olmuştur.

⁹ İktisadi devletçilik siyaseti bana her şeyden evvel bir müdafaa vasıtası olarak kendi lüzumunu gösterdi...Devletçiliğin müdafaa vasıtası olup olmadığı yedi sekiz seneden beri münakaşa olunmuştur. Fakat son senelerde artık bu münakaşa manasız ve bedihi bir mahiyet aldı. En kuvvetli ve en zengin devletler tasavvur olunamayacak devlet tedbirleri ile iktisatlarını müdafaa ve kurmaya çalışıyorlar. Demek ki bizim devletçilikte müdafaa kuvvetini görmüş olmamız fırkamız Cumhuriyet Halk Partisi için ancak öğünülecek bir isabet ve doğru bir karar cümlesinden sayılmak icab eder. İsmet İnönü - 1933

¹⁰ İhtikar, Türk Dil Kurumuna göre "Vurgunculuk" anlamına gelmektedir.

¹¹ Halkevleri Namına İthal Olunacak Radyo ve Sinema Makineleri Hakkında Kanun, 2. Madde: Birinci madde mucibince girecek radyo alıcı makinesi (aynı miktar da hoparlör ile) 400, radyo verici makinesi, 4, sinematograf film makinesi çevirici makinesi 25, film gösterici makinesi 100, projeksiyon cihazı ve inikas feneri 100 adedi geçemez)

¹² Halkevleri Dergisi, Adana Halkevi -Görüşler, Afyon Halkevi -Taşpınar, Amasya Halkevi-Yeşilirmak, Antalya Halkevi-Türk Akdeniz, Bafra Halkevi-Altınyaprak, Balıkesir Halkevi-Kaynak, Bursa Halkevi-Uludağ, Burdur Halkevi-Ülker, Artvin Halkevi-Çoruh, Denizli Halkevi-İnanç, Diyarbakır Halkevi-Karacadağ, Elazığ Halkevi-Altan, Eminönü Halkevi-Yeni Türk, Eminönü Halkevi-Halk Bilgisi Haberleri, Kayseri Halkevi-Erciyes, Eskişehir Halkevi-Halkevi, Giresun Halkevi- Aksu, Isparta Halkevi-Ün, İzmir Halkevi, Fikirler, Kars Halkevi-Doğuş, Konya Halkevi-Konya, Manisa Halkevi-Gediz, Mersin Halkevi-İçel, Merzifon Halkevi-Taşan, Milas Halkevi-Yeni Milas, Muğla Halkevi-Muğla, Niğde Halkevi-

Akpınar, Niksar Halkevi-Ülker, Trabzon Halkevi-İnan, Samsun Halkevi-19 Mayıs, Sinop Halkevi-Dıranaz, Sivas Halkevi-Orta Yayla, Zonguldak Halkevi-Kara Elmas.

¹³ Karagöz, Türk mizahının ünlü ve uzun ömürlü gazetesi olarak 10 Ağustos 1908 tarihinde İstanbul'da yayın hayatına başlamıştır. Karagöz gazetesi, Ali Fuat Bey tarafından kurulmuştur. Türk folklorunda önemli bir figür olan Karagöz ve Hacivat hayal sahnesinden yazılı basına transfer olarak Türk siyasi hayatında önemli bir figür haline gelmiştir. Ahmet Emin Yalman tarafından mizah yayını olarak değerlendirilen Karagöz, çizgileri ve üslubu ile siyasi bir gazete olarak yayın faaliyeti gerçekleştirmiştir. Basın tarihine dair literatür eserlerinde Karagöz dergi olarak kabul edilmektedir.

¹⁴ Vali ve CHP Başkanlıklarına 50, Kaza CHP Başkanlıklarına 343, Halkevi Başkanlıklarına 367, CHP Genel Sekreterliğine 10 adet olmak üzere toplam 770 adet Karagöz gazetesinin dağıtılması istenmektedir.

¹⁵ Hacivat-Bu bayrak dalgalandıkça ve onun altında bu Mehmetçik buldukça bize kim yan bakabilir.

Karagöz-Evelallah bakanın gözü kör eder, ayak basanın ayağını da kırarız. Bu toprakta yalnız biz yaşarız ve bu bayrak dalgalanır.

Kaynakça

Arşiv ve Resmî Yayınlar

- BCA, T.C. Dâhiliye Vekâleti, Yer Numarası, 30.10.00/231.558.15.
BCA, Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü, Yer Numarası, 30.18.1.2/87.63.12.
BCA, T.C. Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü, Yer Numarası, 030.10.0.0/129.929.9
BCA, T.C. Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü, 030.10.0.0/4.19.18.
BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, Yer Numarası, 490.1.0./3.15.29.
BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, Yer Numarası, 490.1.0/4.19.30.
BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, Yer Numarası, 490.1.0/4.21.5
BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, Yer Numarası, 490.01/1273.236.3
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre, 4, Cilt 14, İçtima Sene, 2, 20.IV.1933
TBMM Zabıt ceridesi, Devre, VI, Cilt 2, İçtimai F, 12. V. 1939.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, Cilt: 3, İçtimai: F, 23. VI. 1939
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, Cilt: 6, İçtimai: 1, 1. XI. 1939
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, Cilt: 19 İçtimai: 2, 25. VI. 1941

T.C. Resmî Gazete (1933). Halkevleri İçin İthal Olunacak Radyo ve Sinema Makinelerinin Muamele Vergisi ile Gümrük ve Okruva Resimlerinden İstisnası Hakkında Kanun”, 27 Nisan 1933, Sayı:2386.

Süreli Yayınlar

- Akşam, “Halkevlerinin Onuncu Yılı Dün Merasimle Kutlandı”, (23 Şubat 1942). s.1.
- Atay, F. R. (2 Kasım 1939). Cumhurreisimizin Nutku, Ulus Gazetesi, s.2.
- Atay, F. R. (13 Mart 1941). Milli Hazırlanma Devrinde Vazifelerimiz, Ulus Gazetesi, s.1.
- Cumhuriyet, “Moda Haline Gelen Suç İhtikâr”, (8 Mart 1940). s.2.
- Cumhuriyet, “İhtikârla Böyle Mi Mücadele Edeceğiz”, (17 Eylül 1941). s.3.
- Cumhuriyet, “Türk-Alman Dostluk Paktı” (19 Haziran 1941). s.1.
- Cumhuriyet, “Türk-Alman Paktı Mecliste”, (26 Haziran 1941). s.1.
- Cumhuriyet, “Türkiye ve Müttefikler” (23 Haziran 1944). s.1-3.
- Cumhuriyet, “Havadan Gelecek Tehlike”(15 Ağustos 1939). s.1.
- Karagöz Gazetesi, 23 Nisan 1942. s.1.
- Tan, “Meclis Türk- Alman Paktını Tasvip Etti”, (26 Haziran 1941). s.1.
- Tan, “Halk Bayramı”, (23 Şubat 1942). s.4.
- Tan, “ İlkbahar Propoganda Taaruzu”, (23 Nisan 1942). s.1-2.
- Tökin, İ. H. (11 Kasım 1939). Müdafaa Ekonomisinin Meseleleri: Ekonomik Seferberlik, Ulus Gazetesi. s.2.
- Ulus, “İhtikâra Karşı Şiddetli Tedbirler Alındı”, (8 Eylül 1939). s.1.
- Ulus, “Pasif Korunma, Halka Bombalar Gösterilecek” (15 Eylül 1939). s.2.
- Ulus, “ Milli Şef'imizin Nutku”, (2 Kasım 1939). s.1-2.
- Ulus, “İhtikârla Mücadele” (1 Ekim 1940). s.1.
- Ulus, “Diyarbakır Halkevleri Üyeleri Köylerde”, (1 Ekim 1940). s.3.
- Ulus, “Cumhurreisimizin Nutku” (2 Kasım 1940). s.1.
- Ulus, “Hasan Ali Yücel'in Radyo Konuşması” (1 Ekim 1940). s.1-3.
- Ülkü Milli Kültür Dergisi, Okuyucularımıza, Yeni Seri Birinci Cilt, 1 Ekim 1941. s.1.
- Ülkü Milli Kültür Dergisi, “Cumhurreisimiz İnönü”, 16 Mart 1943. Cilt:3 Sayı:36, s.1.
- Ülkü Milli Kültür Dergisi, "Büyük Kurultay ve İnsanlık Ülküsü", Cilt 1, Sayı 41, Haziran 1943. s.1.
- Ülkü Milli Kültür Dergisi, "Cumhurreisimizin Büyük Kurultayı Açılış Nutku", Cilt 4, Sayı 42, 16 Haziran 1943. s.1-3.
- Vatan Gazetesi, “Türk-Alman Dostluk Antlaşması Hariciye Vekâletinde İmza Edildi” (19 Haziran 1941). s.1.
- Yeni Sabah, “Türk-Alman Ademi Tecavüz Paktı İmzalandı” (19 Haziran 1941). s.1.
- #### *İnceleme Eserleri*
- Akşin, S. (2012). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi 1789-1980* (8. Baskı). Ankara: İmaj.
- Armaoğlu, F. (2018). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* (24. Baskı). İstanbul: Kronik.
- Avcı, Ö. (2018). *Propaganda Çeşitleri*, İletişim ve Propaganda, Mustafa Karaca ve Caner Çakı (Ed.), İstanbul: Eğitim.
- Aydemir, S. (1991). *İkinci Adam*, İkinci Cilt (1938-1950) (6. Basım). İstanbul: Remzi.
- Aydeniz, H. (2007). *Tarihsel ve Literatür Açısından Yerel Gazetecilik*. I. Bölüm, Türkiye’de Yerel Basın Tarihi, Türkiye’de Yerel Basın, Suat Gezgin (Ed.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi.

- Aydoğmuş, F. (2019). *İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Propaganda ve Türkiye* (1. Baskı). İstanbul: Kriter.
- Bahşi, F. (1977). *Haber Alma Propaganda Yıkıcı Faaliyetler*. İstanbul: Sermet Matbaası.
- Berkes, N. (1997). *Unutulan Yıllar* (1. Baskı). Ruşen Sezer (Haz.), İstanbul: İletişim.
- Çeçen, A. (2018). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri* (3. Baskı). İstanbul: Tarihçi Kitapevi.
- Çakı, C. (2018). *Propaganda, İletişim ve Propaganda*. Mustafa Karaca ve Caner Çakı (Ed.). İstanbul: Eğitim.
- Dereli, A. D. (2018). *İkinci Dünya Savaşı'nda Propaganda, İletişim ve Propaganda*, Mustafa Karaca ve Caner Çakı (Ed.). İstanbul: Eğitim.
- Duman, M. (2019). *Siyasi Tarihten Bir Kesit II. Dünya Savaşı Yıllarında Karagöz Gazetesi ve Propaganda*. Konya: Literatürk.
- Gevgilili, A. (1983). *Türkiye Basını, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt.1, İstanbul: İletişim.
- Goloğlu, M. (2017). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi- III 1939-1945, Milli Şef Dönemi* (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür.
- Güllüoğlu, Ö. (2009). Halkla İlişkiler ve Propaganda İlişkileri üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Dergisi*, Arşiv Cilt 1-2, Sayı, 1-2, 505-520.
- Gürün, K. (1998). *Savaşın İlk Yılı ve Türkiye*. İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I (20-22 Ekim 1997), Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Karabacak, Ö. (2009). *II. Dünya Savaşı Yıllarında Uygulanan Eğitim ve Kültür Politikalarının Taşradaki Yansımaları: Aydın İli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Kasım, M. (2011). Hitler Döneminde Propaganda Aracı Olarak Radyo. *Selçuk İletişim*, Cilt 6, Sayı, 4, 64-75.
- Koçak, C. (2017). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)* (Cilt 2, 7. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Koçak, C. (2018). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)* (8. Baskı) Cilt 1. İstanbul: İletişim.
- Kuruoğlu, H. (2006). *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo*. Ankara: Nobel.
- Kuruoğlu, H. (2008). Düünden Bugüne Türkiye'de Radyo Yayıncılığı. *Ege Üniversitesi İletişim Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, Sayı 3, 251-270.
- Malkoç, E. (2010). Bir Aydınlanma Projesi Halkevlerinin Tasfiye Süreci. *Türkoloji Kültürü*, Cilt: 3, N:6, 5-17.
- Oral, M. (2006). *C.H.P. 'nin Ülküsü, C.H.P.'nin Kültür Siyaseti Açısından Halkevleri Merkez Yayını Ülkü Dergisi* (1. Baskı). Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk.
- Ortaylı, İ. (2019). *Türkiye'nin Yakın Tarihi* (36. Baskı). İstanbul: Kronik.
- Pehlivanoglu, M. (2021). *İkinci Dünya Savaşı'nda Propaganda Hitler ve Stalin'in Propaganda Metotları*, İstanbul: Ötüken.
- Tekeli, İ. & İlkin, S. (2018). *Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si*, Birinci Cilt (3. Baskı). İstanbul: İletişim.
- Tekin, E. (2011). *Kazım Karabekir ve İstihbarat*. İstanbul: Milenyum.
- Toksoy, N. (2007). *Halkevleri Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*. Ankara: Orion.

- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi* (1. Baskı). İstanbul: Gerçek.
- Torun, E. (2006). *II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kültürel Değişimler-İç ve Dış Etkenler-(1945-1960)*. Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk.
- Tuncer, H. (2012). *İsmet İnönü’nün Dış Politikası (1938-1950), İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye* (2. Baskı). İstanbul: Kaynak.
- Yıldırım, Ö. (2018). “İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basınında Mihver Taraftarlığı ve Hükümetin Bakışı”, Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu Cilt III, 19-21 Ekim 2016/Elazığ, Merve Uğur (Haz.), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Vural, M. K. (2008). II. Dünya Savaşı Türkiye’inde Bir Muhalefet Örneği Olarak “Tan” Gazetesi. *ÇTTAD*, VII/16-17, 381-395.
- Zeyrek, Ş. (2006). *Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)*. Ankara: Anı.

Extended Abstract

During the years of World War II, media organisations took an active role in forging public opinion as well as informing and raising the awareness of the public. This study aimed to investigate the influence of the then government in power on the media organs and the perception management of the public in the war atmosphere in the adversity caused by the war in the times of World War II. The study revealed how the newspapers which were the periodicals of that period, and the radio broadcasts are effective in manipulating the public. The data obtained using the qualitative research method were holistically presented and interpreted within the framework of qualitative research. The data collection method used was document review. In line with the document review, the examination of the written materials was primarily used and the media organs of that era were reviewed. The periodicals including *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Tan*, *Akşam*, etc and the radio broadcasts of the period as well as community centers that were the cultural organizations of the government in the power, and the periodicals issued by them constituted the data source of the study.

Although Türkiye did not join World War II, it was significantly affected in military, political, and economic terms. The media organisations were the primary tools used by states in the perception-creating and influencing mechanism and played an effective role in forging public opinion. The newspapers, periodicals and radio which are included in the media organs of that era were effective in informing and raising the awareness of the public through the broadcasts and publications in line with the purposes of the then government in the power. The media organs manipulated by the government in power exercised influence over the public, setting forth on creating a mechanism of perception on the community affected by World War II from every aspect. The media organs controlled by the then government in power appear as the means of both information and communication and propaganda in line with the domestic and foreign policy objectives.

Although the policy of neutrality inherited from the Kemalist Era continued during the pre-World War II era, Türkiye declared that it would stay neutral in a possible war but if it was attacked, it would defend itself. Türkiye carried out an active policy of neutrality and

opted for staying out of the war. In other words, the neutrality of Türkiye was described as an active neutrality differently from integral neutrality according to Saracoglu's formula "We are allies of British, and friends of the German".

The media organs kept under control during the period leading up to World War II carried out their works in a single-voiced manner under the authority of the Directorate General of Press. In 1940, the Directorate General of Press was affiliated with the Prime Ministry to improve its influence on and control over the press and the Government became capable of shutting down newspapers through the Directorate General of Press when it deemed necessary. While during the years of war, which news should be covered to what extent is decided by the Government, restrictions were introduced into the newspapers and periodicals as a result of the managed journalism dominating the years of war. A balanced attitude was maintained towards both the Axis powers and the Allied powers by the single-party government in the press while there implemented a strict mechanism of control over foreign news. A quite careful publishing/broadcasting policy was carried out without making both of the parties that followed the Turkish press and media closely uncomfortable.

News within certain limitations were reported under the strict control of the then Government in power. In this respect, the news was generally more about foreign policy issues and published in line with the political stand of the Government. Domestic policy was not much covered during the times of war the news about the war was published in a single column by the order of the Directorate General of Press in order not to create a panic atmosphere. In that period, paper consumption was restricted based on the Turkish National Security Law due to the paper shortage and paper import and the newspapers could be printed in four pages format. In the period from 1943 to 1945, the most-read newspapers were *Cumhuriyet*, *Ulus*, *Tan*, *Yeni Sabah*, *Vatan* and *Vakit*. The press organizations controlled by the Government did not deviate from the publication/broadcasting policy made by the Government and the foreign news of the newspapers was only published in the format dictated by the Directorate General of Press and Anatolian News Agency.

In the years of war, the articles issued in the Turkish press generally reflected the foreign policy news as required by international politics. Particularly the balanced stance taken by the Government in foreign policy was reflected in the press to forge public opinion. One of the newspapers which was most closely followed was *Ulus*. Directed by Falih Rıfki, the newspaper *Ulus* reflected the domestic and foreign policy of the government while the newspaper *Cumhuriyet* founded by Yunus Nadir rather made publications close to Germany during the years of war. Similarly, the newspaper *Tasviri Efkar* adopted a pro-German publishing policy. The newspaper *Akşam* adopted a moderate pro-Allies policy criticizing the Allies' policies from time to time. The newspaper *Tan* appears as a dissident newspaper having a different political attitude from the other newspapers in the Turkish press in the years of war. The international balance during World War II was effective in the national press and two different opinions emerged in Europe that were dominant in the Turkish press. The newspapers *Tan*, *Vatan*, *Akşam* and *Tanin* generally published articles promoting democracy while *Tasvir-i Efkar* and *Cumhuriyet* published articles supporting the establishment of close relationships with Germany. Particularly the years of World War II were especially witnessed a time when the Turkish press was tried to be got hold of and influenced by Germany, on the one hand, and the Allied Powers, on the other hand.

In the Second World War, propaganda was actively used, and became a source of legitimacy for the totalitarian regimes both to persuade and to impose their existence. It is

very important where it is made in terms of the field. In this respect, propaganda is divided into two: internal and external propaganda. The first one is internal propaganda, which is intended to keep the feeling of national confidence alive in the country. The most important means for internal propaganda are the media and the press, and internal propaganda was made by using press and broadcasting tools in many fields such as politics, economy, culture, sports and art. During the Second World War, the national feelings were tried to be kept alive by making internal propaganda through the press and broadcasting and it was stated that the neutral attitude in foreign policy was in line with our national interests. Inward-looking political propaganda was published by the press and media organs by the national policies of the government.

Radio gained very strong momentum during the Second World War and became an important tool in forging public opinion and influencing large masses. Radio broadcasts had an important role in influencing the public and implementing political decisions regarding both national and international events, with basic functions such as “*informing, educating, propaganda, promotion of goods and services, entertaining, persuading and motivating*”. By fulfilling these functions, the radio brought about a change in the attitude and behavior of the target audience and was used as a propaganda weapon. During the Second World War, radio became one of the most important means of reaching large masses in Türkiye and radio broadcasts were actively used by the government of the period. The broadcasts on the radio were intended to inform the public on many issues including the political, cultural and military aspects of the country during the war times. Political propaganda was made by the government through the media and media organs. Political propaganda were the activities carried out to strengthen the state's position, ensure trust, and ensuring that future generations live in peace. World War II, took place in the history of the world as a war in which the radio, press and humor were used effectively depending on the use of propaganda as a psychological warfare tool.

In Turkey, the press and media organs of the period were important means of persuasion, through which the policies of the government were conveyed and reflected the public to influence the public and increase confidence in the government in the first years of the Second World War. Newspapers and radio were used effectively for propaganda during the Second World War. Internal propaganda was made by using press and broadcasting tools in many fields such as politics, economy, culture and art. In the years of World War II, the national feelings were tried to be kept alive in line with the goals of the government through press and broadcasting, and so the active neutrality and balanced foreign political stance by our national interests in foreign policy shaped the press and broadcasting policy.

Ekler

Ek 1: BCA, T.C. Başvekâlet Muamelat Müdürlüğü, Yer Numarası, 030.10.0.0/129.929.9

T. C.
Başvekalet
BASIN VE YAYIN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Büro Müdürlüğü
Sayı: 438

110
9
Ankara, 4 Ağustos 1944

Başvekalet Yüksek Makamına

**T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ**

Ankara Radyosunun programında dört seneden fazla bir zaman-
danberi fasılasız devam etmiş olan bir "Radyo Gazetesi" negriyatı
olduğu malûmu Devletleridir. Bu negriyat her akşam Ankara saatliyle
20.15 - 20.45 arasında yarım saat devam eder. Yurt haberlerini,
umumi siyasi, askeri ve iktisadi olayları verir ve komante eder.

1941 senesinde yapmış olduğumuz esaslıca bir ihesâi
araştırma neticesinde o vakit yurdumuzda mevcut olan 100.000'e
yakın ahizeden, evlerde bulunan 66.000 kadar radyo cihazından
beherinin ortalama hesapla beşer dinleyicisi; halk odaları, kâhy
enstitüleri, kırgıllar, orduvevleri, lokantalar ve kahveler gibi
umumi yerlerde bulundukları tesbit olunan 34.000 kadar cihazdan da
beherinin ortalama hesapla 73 kadar dinleyicisi olduğu anlaşılmıştı.
Bu hesaba göre yurdumuzda o vakit 3.000.000'e yakın radyo
dinleyicisi bulunduğuna hükmetmek lâzımdır.

1943 Temmuz ayı istatistiklerine göre yurttaki abone adedi
148.488'e çıktığına göre yukarıdaki dinleyici adedine en mütevası
bir tahminle % 30 daha ilave etmek suretiyle halen yurdumuzda
4 milyon radyo dinleyicisi olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Yurt dışı vaziyetlerine gelince; muhtelif vesilelerle
alınmış olduğumuz haberlerden, Suriye'de, Irak'da, Nijar'da,
Cezair'de ve İran'da umumi yerlerde birçok kimselerin türkçe
bilen bir dinleyici etrafında toplanarak Ankara Radyosunun Radyo
Gazetesini dinletip tercüme ettirdikleri ve bu memleketlerdeki
ileri gelenlere de bu negriyatın bazen mekanik vesitelerle ve
bazen daha iptidai yollarla muntazaman sabit edilen raporlarının

030 10 129 929 9

- 15 -

T. C.
Başvekâlet
BASIN VE YAYIN UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Biro Müdürlüğü
Sayı:.....

- 2 -

T. C.
BAŞBAKANLIK
MÜHÜRÜ

verilmekte olduğu öğrenilmektedir. Bundan başka İngiltere, Amerika, Almanya, Rusya gibi memleketlerde, radyoların Ankara Radyosunu mehak ittihaz ederek neşriyatta bulduklarını çok kerre tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Yurt dışında bulunan vatandaşlarımızla türk azlıklarına yapılan hitap ve İngiliz, Fransız, Alen, Sırp, Bulgar, Arap, Fars, ordu şilleriyle kesa senelerdenberi muntazaman yapmış olduğumuz yayınların hitabettiği kitleler bu hesap içine alınmamıştır.

Elimizde tuttuğumuz bu kadar kuvvetli bir telkin ve yayın vasıtasının böyle ehemmiyetli sıralarda yapmakta olduğu neşriyatın güdümü ve havası hakkında bir misal olmak üzere Radyo Gazetesinin 3.8.1944 tarihinde yapmış olduğu neşriyatın yazılı bir kopyasını leffen arz ve takdim ediyorum. Aynı neşriyatın hülasası o gün 15 er dakika olarak yukarıda sayılan sekiz yabancı dil ile de yapılmıştır.

Bu neşriyatın veçhe ve mahiyetinde teditât yapılması gerekirse tenvir ve irgâdına müsaade buyrulmasını yüksek saygılarımızla arz ederim.

Basın ve Yayın Umum Müdürü
Selim Serper
(Selim Serper)

arz edildi; hıfzı

Ek: 1

030	10				129	929	9
-----	----	--	--	--	-----	-----	---

2

Ek 2: BCA, Başvekâlet Kararlar Dairesi Müdürlüğü, Yer Numarası,30.18.1.2/87.63.12.

T. C.
BAŞVERGİLET
KARARLAR Dairesi MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayı

2

11404

Özetleri, Umumi muvazenesininin 8 inci maddesi mucibince 1939
malî yılı bütçesinin E. ceşveline dahil 424 üncü faslına konulan tahsi-
sattan verilmek üzere senenin muhtelif aylarında ve iş icap ettiği za-
manlarda çalıştırılacaklara ait ilâhik kadronun tasdikı; Dahiliye Vekil
liğinin 31/5/39 tarih ve 2622 sayılı tezkeresi ve Maliye Vekillığının
27/6/39 tarih ve III52/2813 sayılı mutelaanamesi üzerine İcra Vekille-
ri Heyetince 3 TEMMUZ 1939 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMUR

İsmail İsmail

B. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
N. F. Haydaroglu B. May Tayfun Özbek S. Samancı

Ma. V. Mi. V. Na. V. İ. V. S. I. M. V.
S. Akpınar Günel A. F. Celisalt H. Akar S. Akar

G. I. V. ve Ad. V. V. Zr. V. Ma. Ma. V. Tl. V.
Z. Karadayı M. Karadayı A. Çetinkaya

18 01 02 87 63 12

CUMHURİYET HALK PARTİSİ

3 Haziran 939

GENEL SEKRETERLİĞİ

8/14633

BEVLET ANKARA GENEL SEKRETERLİĞİ
SÜRRET

Bay Sedat Sinavi

Karagöz Gazetesi Direktörlüğüne

Ankara Caddesi

İstanbul

1 Haziran 939 tarihinden itibaren Karagöz
aşağıdaki miktarlarda ,nizalarındaki yorlere gönderile-
cektir :

50 Vali ve C.H.P. Başkanlıklarına
343 Kaza C.H.P. Başkanlıklarına
367 Halkevi Başkanlıklarına
10 C.H.P. Genel Sekreterliğine
770

50 vilâyet ile 343 kaza C.H.P. Başkanlıklarının listesini
evvelce size bildirmiştik.O listelerde hiçbir değişiklik
yoktur.Yeni açılanlarla birlikte sayısı 367 ye baliğ olan
Halkevlerimizin son bir listesini yollayoruz.

1 Haziran 939 dan itibaren eski listenin hük-
mü kalmadığından,senetlerinizi de yukardaki cotvele göre
770 nüsha üzerinden tanzim etmenizi rica eder,saygılarımı
sunarım.

C.K.İ.

H.T.

-65- H.O.

490	01			1275	236	3
-----	----	--	--	------	-----	---

İnkılabçı Gençlik Gazetesi
18 Haziran 1944

Cumhuriyet

18 Haziran 1944 - 6057

Perşembe 10 Haziran 1944

Türk - Alman Dostluk Paktı İmzalandı

Muahede 10 seneliktir ve iki memleket arazilerinin masuniyetini ve tamamıyeti mülkiyesine mütekebilen riayeti taahhüd etmektedir

Türk ve Alman hükümetleri

Doğrudan doğruya veya dolayısıyla yekdigeri aleyhine müteveccih hertürlü harekattan içtinab edecekler

C. H. P. Grubu

Hararetille iktisatından sonra muahedeyle ittifakla ve ahvalla arzusunda tarahı etti

PAKTIN METNİ

Muahede metni... Madde 1... Madde 2... Madde 3... Madde 4... Madde 5... Madde 6... Madde 7... Madde 8... Madde 9... Madde 10... Madde 11... Madde 12... Madde 13... Madde 14... Madde 15... Madde 16... Madde 17... Madde 18... Madde 19... Madde 20... Madde 21... Madde 22... Madde 23... Madde 24... Madde 25... Madde 26... Madde 27... Madde 28... Madde 29... Madde 30... Madde 31... Madde 32... Madde 33... Madde 34... Madde 35... Madde 36... Madde 37... Madde 38... Madde 39... Madde 40... Madde 41... Madde 42... Madde 43... Madde 44... Madde 45... Madde 46... Madde 47... Madde 48... Madde 49... Madde 50... Madde 51... Madde 52... Madde 53... Madde 54... Madde 55... Madde 56... Madde 57... Madde 58... Madde 59... Madde 60... Madde 61... Madde 62... Madde 63... Madde 64... Madde 65... Madde 66... Madde 67... Madde 68... Madde 69... Madde 70... Madde 71... Madde 72... Madde 73... Madde 74... Madde 75... Madde 76... Madde 77... Madde 78... Madde 79... Madde 80... Madde 81... Madde 82... Madde 83... Madde 84... Madde 85... Madde 86... Madde 87... Madde 88... Madde 89... Madde 90... Madde 91... Madde 92... Madde 93... Madde 94... Madde 95... Madde 96... Madde 97... Madde 98... Madde 99... Madde 100...

Örse çekic arasında

Birinci Dünya Savaşı... Örse çekic arasında...

Hariciye Vekilile Alman Elçisinin beyanattarı

Saracoğlu dedi ki: Türk ve Alman milletleri... Van Papan dedi ki: İmzalanan muahede...

Millî Seferimiz

İngilizlere Kralları tebrik ettiler

Amerika dört sene sürecek bir harbe hazırlanıyor

Berlinin protestasyonu... Amerikan hükümeti, ordularının mukavimlere tevatür teşkil ettiğini bildirdi.

Rumanyada hummah hazırlıklar

Umumi serberberlik ilhamı ediliyor... Rumanyada Besarabya sınırları üzerindeki hareketleri geçici olarak sınırlanmıştır.

Müttefikler Beyruta 20 kilometre yaklaştılar

Şam kapılarında... Viki kuvvetlerinin mukabil kuvvetleri bölgede ve bir şehir istisnad olmuştur.

Garb çölünde üç günlük bir muharebeden sonra...

İngiliz kit'aları hareket ülerine avdet etti

Yeni kararlar

100 köyden fazla boyday, arpa ve yulaf satışlarında sınırlı satış fiyatlarını tasarruf edilmeye kararname ilân ediliyor

Hastalara fransızca nasıl verilecek?

Belediye veya hükümet tahakküfünü raporu almak lazım

Bir hac söz

Arapu gevş getiriyor

Ek 5: Cumhuriyet, 23 Haziran 1944

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI
CİHAN HARBI
KARNEK 2022
Sayı: 437
Müdürlük: Ankara
Yayın: 23 Nisan 1944
Mülkiyeti: Milli Eğitim Bakanlığı

Cumhuriyet

Matbacılara
Bu gazete için...
M. Kemal Atatürk

STANBUL - CAAALANLI
21 inci yıl Sayı: 7133
Cuma 23 Nisan 1944

Cherbourg'a umumî taarruz hazırlığı

Almanlar bütün liman tesisatını tahrib ettiklerini bildiriyorlar

Müttefikler: "Yeniden 3-5 Km. ilerledik, fakat liman müdafaa hattını yarıdığımız muhakkak değildir", diyorlar

Sark cephesinde ördünce yıl

Sark cephesinde ördünce yıl...
Müttefikler...
Almanlar...

Diğer cephe kesimlerinde mühim hiçbir değişiklik olmadı!

Diğer cephe kesimlerinde mühim hiçbir değişiklik olmadı!
Müttefiklere göre...
Almanlara göre...

Pasifik muharebesi

Amerikalılar: Japon donanması karşısızmadan kaçtı diyorlar

Almanlara göre

Almanlara göre...
Müttefikler...

Londra ve Berlin şehirleri birer cehennem oldu

Berlin: "Pilotsuz uçaklarla hücum daha şiddetlendirilecek", diyor

Berline 1400 Amerikan uçağından sonra 1000 İngiliz bomba uçağı da hücum etti

Dr. Goebbels'in yazarı: "Yeni ve daha müthiş silahlar kullanılacak"

Yugoslav Kralı İtalyada

Baycehil de Tito ile görüştü

Finlandiya tehlikede

Yazar: Enah General N. Enst Etkile

Finlandiya tehlikede...
Yazar: Enah General N. Enst Etkile

Türkiye ve Müttefikler

İngiliz basını yeni mesajlar

Türkiye ve Müttefikler...
İngiliz basını yeni mesajlar

Kömür istihsalatımızda yeni bir rekor kırılıyor

1944 yılı istihsalatı dört milyon tonu bulacak

Kömür istihsalatımızda yeni bir rekor kırılıyor...
1944 yılı istihsalatı dört milyon tonu bulacak

Yeni 63 karayolları tevdiğe çıkarıyor

Yeni 63 karayolları tevdiğe çıkarıyor...
M. Kemal Atatürk

Çevrelerde bir gün motorlu parkları ve battı

Çevrelerde bir gün motorlu parkları ve battı...
M. Kemal Atatürk

Çarşamba Müttefiklerin özel gün gazetecilerini

Çarşamba Müttefiklerin özel gün gazetecilerini...
M. Kemal Atatürk

Parşembe 23 NISAN 1942

TAN GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ

SİNEKLİ BAKKAL

Sadeyağ Fiyatları

İyi ve Orta Vasıflı Yağlara Yerinde Toptan 130 - 160 Kuruş Arasında Azami Fiyat Konuldu

YENİ YAPAGI FİYATLARI DA BELLİ OLDU
Adana, 22 Nisan - Tuncel Valiliğince...

FRANSA SAHİLİNE BASKIN

Bir İngiliz Kolu Boulogne'da Karaya Çıktı

Berlin, İngiltere'nin Ağır Kayıplara uğradığını söylüyor...

Büyük Bayramımız

Bir Türki Anıyamodumuz Bir Dava

Bir anıyamodumuz vardır ki...

Perapalastak inilâk Sebebile

Ötel Sahipleri, İngiltere'nin Edis Sofya Sefiri M. Randall ile Arbedadon Aleyhine Yazın Milyonluk Tazminat Davası Açtılar

Edis Sofya Sefiri, Perapalastak otelini...

İkinci Cephe

Avam Kamarasında Birçok Sorular Soruldu

Avam Kamarasında Birçok Sorular Soruldu...

M. Bektaşoğlu MEZELER
A. Bektaşoğlu...

Iran'daki İsyân Alevlendi

Ali Kâfirlerin İtaati, Tazim Olma Teklifi Kabul Ediliyor

Yer Yer Şiddetli Muharabeler Oluyor

Iran'daki İsyân, alevlendi. Ali Kâfirlerin İtaati...

Yeni Fransız Başvabli İçin İkinci Cephe Açık Çekiliyor mu?

Avrupa'da Harp Masrafları İçin 19 Milyarın Tahsilatı Bekleniyor

Avrupa'da Harp Masrafları İçin 19 Milyarın Tahsilatı Bekleniyor...

Laval'in Hazırladığı Plânlar

Laval'in Hazırladığı Plânlar...

İlkbahar Toağruzu

İlkbahar Toağruzu...

Bugünkü Merasimin Programı

Mâkîmiyyet ve Çocuk Bayramı, Bütün Yurtta Kullanıyor

Bugünkü Merasimin Programı...

MAARİF VEKİLİNİN GECEKİ NUTKU

Ünvanlı Başbakan Şuurlu Yürekli Halkın Akı Yıkılmı Olmalı

Maarif Vekilinin Gecelik Nutku...

Günler Geçerken

YATAN GIBI, YATAN İÇİN

Yatan Gibi, Yatan İçin...

Yardım İstiyen Çocuklarımızı Himaye İçin

Yardım İstiyen Çocuklarımızı Himaye İçin...

2
1940
KIZILAY

KIZILAY

MİLLİ ŞEFİMİZİN NUTKU

Türk Milleti temiz, emin bir istikbale gururla bakıyor
Milli birlik her zamandan ziyade sağlamdır
Meclis Milli Şef'in nutkunu büyük tezahürlerle karşıladı

Nutuk iç ve dış siyasetimizin ana hatlarını gösteren çok kıymetli bir direktiftir

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

Nutku dinlerken

Fatih RUKUFAR

Milli Şefimizin Nutkunu dinlerken her Türk milleti için bir büyük gurur ve büyük bir heyecan vardır. Çünkü bu Nutuk, Türk milletinin geleceği için yazılmış bir belgedir. Bu Nutuk, Türk milletinin birliğini ve birliğini koruması için yazılmış bir belgedir. Bu Nutuk, Türk milletinin birliğini ve birliğini koruması için yazılmış bir belgedir.

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken
Millî Şefimizin Nutkunu dinlerken her Türk milleti için bir büyük gurur ve büyük bir heyecan vardır. Çünkü bu Nutuk, Türk milletinin geleceği için yazılmış bir belgedir. Bu Nutuk, Türk milletinin birliğini ve birliğini koruması için yazılmış bir belgedir.

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken
Millî Şefimizin Nutkunu dinlerken her Türk milleti için bir büyük gurur ve büyük bir heyecan vardır. Çünkü bu Nutuk, Türk milletinin geleceği için yazılmış bir belgedir. Bu Nutuk, Türk milletinin birliğini ve birliğini koruması için yazılmış bir belgedir.

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken
Millî Şefimizin Nutkunu dinlerken her Türk milleti için bir büyük gurur ve büyük bir heyecan vardır. Çünkü bu Nutuk, Türk milletinin geleceği için yazılmış bir belgedir. Bu Nutuk, Türk milletinin birliğini ve birliğini koruması için yazılmış bir belgedir.

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken
Millî Şefimizin Nutkunu dinlerken her Türk milleti için bir büyük gurur ve büyük bir heyecan vardır. Çünkü bu Nutuk, Türk milletinin geleceği için yazılmış bir belgedir. Bu Nutuk, Türk milletinin birliğini ve birliğini koruması için yazılmış bir belgedir.

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken
Millî Şefimizin Nutkunu dinlerken her Türk milleti için bir büyük gurur ve büyük bir heyecan vardır. Çünkü bu Nutuk, Türk milletinin geleceği için yazılmış bir belgedir. Bu Nutuk, Türk milletinin birliğini ve birliğini koruması için yazılmış bir belgedir.

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken
Millî Şefimizin Nutkunu dinlerken her Türk milleti için bir büyük gurur ve büyük bir heyecan vardır. Çünkü bu Nutuk, Türk milletinin geleceği için yazılmış bir belgedir. Bu Nutuk, Türk milletinin birliğini ve birliğini koruması için yazılmış bir belgedir.

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

İcabederse millette her fedakârlığı göze almak hepimizin katî kararımızdır

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken

Millî Şefimizin Nutkunu Dinlerken

En san moda tül perdelerinizi,
Samsiyelerinizi, gündüzlüklerinizi değiştiriniz

HARAÇCI KARDEŞLER

Mobilye ve karyolalarınızı
alabilirsiniz

Ek 8: Ulus Gazetesi, 1 Ekim 1940

SAYI	1538
1	1538
1. TRAKİM	1538
1. K. A. D.	1538
2. K. A. D.	1538

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

İstanbul'da düzenlenen konferansın ilk günü. Başbakanlık Konferansı. 2. gün yapılmıştır.

Hatay'a gitmek üzere Basvekilimiz Ticaret Vekili ile birlikte dün Ankara'dan ayrıldı

Dr. Refik Soydam ve Ticaret Vekili istasyonda birçok zevat tarafından uğurlandı

Basvekilimiz Hatay'da yapılacak ticaret konferansına katılmak üzere Ankara'dan ayrıldı.

B. Suner bögün Roma'da olacak

Tarikat girişimlerle çok sıkı çalışıyor

Kant Ciano dün Roma'ya döndü

İngiliz heyetleri Almanya ve İtalya dışlarına gene akın ettiler

Birçok yabancılar çıktı

Alman heyetleri Londra'da birleşti

İtalyan heyetleri Londra'da birleşti

Alman heyetleri Londra'da birleşti

İtalyan heyetleri Londra'da birleşti

Alman heyetleri Londra'da birleşti

İtalyan heyetleri Londra'da birleşti

Alman heyetleri Londra'da birleşti

İtalyan heyetleri Londra'da birleşti

Öğretmen ve okula karşı saygı ve itimat Çocuga karşı zeffatlı, fakat müsahahasız bir inzibat...

Maarif Vekilimiz E. Hasım Ali Yücel dün radyoda çocuk velileriyle çok güzel bir konuşma yaptı

Maarif Vekilimiz E. Hasım Ali Yücel dün radyoda çocuk velileriyle çok güzel bir konuşma yaptı

Kars'ta da büyük bir alko ile takiplenilen gösteriler yapıldıktan sonra

Hava Kurumu filosu dün Ankara'ya döndü

Türk Hava Kurumu heyetinin İstanbul'da kabul edilmesi

Harbin ikiye taksimi

Harbin'in ikiye ayrılması... Harbin'in ikiye ayrılması... Harbin'in ikiye ayrılması...

İhtikarla mücadele Yurda ithal edilen iplik ve dokumaların azami fiyatları tesbit olundu

İhtikarla mücadele... İhtikarla mücadele... İhtikarla mücadele...

Ticaret Vekaletinin bu husustaki kararı bugün meriyete giriyor

Ticaret Vekaleti... Ticaret Vekaleti... Ticaret Vekaleti...

Üç taraflı pakt ve Sovyetler Birliği

Üç taraflı pakt... Üç taraflı pakt... Üç taraflı pakt...

Prova gazetesi Berlin paketi tahlil eden bir yazı yazıyor

Prova gazetesi... Prova gazetesi... Prova gazetesi...

B. Fon Ribbentrop Moskova'da mı?

B. Fon Ribbentrop... B. Fon Ribbentrop... B. Fon Ribbentrop...

PERŞEMBE 26 HAZİRAN 1941

TAN GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ

IDEAL BÜRO Yazar: İsmail Hakkı ÇARŞAN

Meclis, Türk-Alman Paktını Tasvip Etti

Hatipler, Hühümetimizi Hararetle Tebrik Etiler

Almanyanın Sarıkta GALİBİYETİ

Avrupa ve Asyada Nazîmin Hâkim Olması Demektir

Almanya'nın Sarıkta Galibiyeti... Avrupa ve Asyada Nazîmin Hâkim Olması Demektir

Saracoglu Dedi ki: Bu Muahede Harp Yangınlarının Ortasında Türk Milleti, Alman Milleti ve Hattâ Bütün İnsanlık İçin Mesut Bir Sulh Eseridir.

Mustafa Kemal Atatürk

Hariciye Vekili

Türk - Alman Dostluk Abidesinin Nezdine Edildiğine Dair İzahat Verdi

Hariciye Vekili... Türk - Alman Dostluk Abidesinin Nezdine Edildiğine Dair İzahat Verdi

Mecliste Dünkü Tezahürler

Türk - Alman Paktı Dolayısıyla Bir Çok Hatipler Söz Aldılar

'Bu Muvafakiyetin Sem, Türk Milletinin Millî Şerefine Sarılmıştır'

Meclis üyesi

HAVA HARPLERİ

Almanya'ya İngiliz Hava Hücumları Şiddetlendi

Almanlar Liverpool'ün Hücümüne Karşı... İngiltere'nin hava kuvvetleri Almanya'ya şiddetli saldırılar düzenledi.

Ispanyada Halk Hazır Olmağa Davet Edildi

S. Rusya Aleyhinde Nümayişler Oldu, İngiliz Elçisi'ne Teşekkür

İspanya'da askerî hareketler

Almanlar Liverpool'ün Hücümüne Karşı... İngiltere'nin hava kuvvetleri Almanya'ya şiddetli saldırılar düzenledi.

Aiman Resmî Tebliği

Sovyetlerin Bir Meydan Muharebesi Başladı

Yaklaşık Mühim İnkızaflar Beklenmektedir

Bir Mülkade Yapılan Şiddetli Muharebede 100 Tank Tahrip Edildi

Kontrocaya Sovyet Akını Şiddetli Oldu

Ankara'da Dün Geceli Yangın 5 Dükân, 2 Ev Tamamen Yandı

Suriye Cephesi Tüdmür Muhasara Edildi

Avusturyalı Kurvettler Mercayan İçerisini Tahkir Zaptetti

Almanlar'ın Suriye Cephesinde Muhasara Edildiği

Niğay'da Filanda da Harbe Karşıyor

Almanlar'ın Suriye Cephesinde Muhasara Edildiği